

BOJBA PROTIV
KAZNENIH DJELA
POČINJENIH IZ MRŽNJE

**Analiza incidenata motiviranih
predrasudama u Bosni i Hercegovini,
s preporukama**

**Borba protiv
kaznenih djela
počinjenih
iz mržnje**

Analiza incidenata
motiviranih
predrasudama u
Bosni i Hercegovini,
s preporukama

Naklada: Misija OESS-a u Bosni i Hercegovini
Fra Anđela Zvizdovića 1
71 000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
www.oscebih.org

© OSCE 2012

Sva prava su pridržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge neprofitne svrhe, s napomenom da svaka takva reprodukcija ima oznaku da je Misija OESS-a u BiH izvor teksta.

ISBN 987-92-9234-021-6

Kazalo

SAŽETAK	5
I Uvod	7
1. Svrha i struktura	9
2. Terminologija	9
3. Metodologija praćenja i kontekst	11
II Pravni okvir	14
1. Međunarodni standardi za zaštitu ljudskih prava	14
2. Domaći pravni okvir	17
2.1 <i>Kazneno zakonodavstvo prije izmjena i dopuna 2010. godine</i>	17
2.2 <i>Kazneno zakonodavstvo – nove izmjene i dopune</i>	17
a. <i>Definicija „mržnje“</i>	18
b. <i>Kvalifikatorni oblici kaznenih djela počinjenih iz „mržnje“</i>	19
c. <i>„Mržnja“ kao otegotna okolnost za sva kaznena djela</i>	20
d. <i>Napomena u svezi s primjenom izmjena i dopuna iz 2010. godine</i>	20
2.3 <i>Izazivanje mržnje, razdora i netrpeljivosti</i>	20
2.4 <i>Drugi zakoni</i>	22
III Aktualne prepreke u učinkovitoj borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini	24
1. Ključna pitanja u svezi s istragom i gonjenjem u Bosni i Hercegovini	24
1.1 <i>Međunarodni standardi</i>	24
1.2 <i>Istraga i kazneno gonjenje djela motiviranih predrasudama</i>	27

2. Izricanje kaznenih sankcija	35
2.1 <i>Međunarodni standardi.....</i>	35
2.2 <i>Izricanje kaznenih sankcija za kaznena djela počinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini</i>	36
a. <i>Vrste kaznenih sankcija</i>	36
b. <i>Neprepoznavanje predrasuda kao motiva prilikom izricanja kaznene sankcije</i>	36
c. <i>Nedosuđivanje naknade štete</i>	39
3. Odgovor dužnosnika i organa lokalne vlasti	41
3.1 <i>Međunarodni standardi.....</i>	41
3.2 <i>Primjeri javnih osuda kaznenih djela počinjenih iz mržnje</i>	42
4. Prevencija, potpora i uloga civilnoga društva	45
4.1 <i>Međunarodni standardi</i>	45
a. <i>Prevencija i edukacija.....</i>	45
b. <i>Potpora i pomoć</i>	46
c. <i>Sudjelovanje civilnoga društva</i>	47
4.2 <i>Aktualna praksa</i>	47
a. <i>Prevencija</i>	47
b. <i>Potpora</i>	48
c. <i>Sudjelovanje civilnoga društva</i>	48
5. Prikupljanje podataka i statističkih podataka	50
5.1 <i>Međunarodni standardi.....</i>	50
5.2 <i>Aktualna praksa</i>	50
IV Preporuke	52
Aneks I – <i>Prepoznavanje kaznenog djela počinjenog iz mržnje: pokazatelji predrasuda</i>	55
Aneks II – <i>Zakonske odredbe o „izazivanju mržnje“</i>	56
Aneks III – <i>Kvalifikatorni oblici kaznenih djela počinjenih iz mržnje</i>	58
Aneks IV – <i>Pregled odabranih sudskih predmeta vođenih za kaznena djela počinjena iz mržnje koje je pratila Misija OEES-a u BiH</i>	59

SAŽETAK

Kaznena djela počinjena iz mržnje, ugrožavaju same temelje društva. Zbog opasnosti koju ona predstavljaju, Misija OEES-a u Bosni i Hercegovini je, 2008. godine, udružila snage s organima vlasti Bosne i Hercegovine (BiH) u borbi protiv ovih kaznenih djela. U ovom izvješću iznose se rezultati petogodišnjeg praćenja postupaka kaznenih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih mržnjom u cijeloj Bosni i Hercegovini, koje provodi Misija OEES-a u Bosni i Hercegovini, a u isto vrijeme vrši se analiza neusklađenosti između međunarodnih standarda i domaće prakse, u svezi s odgovorima na ovakve incidente. Razlog za objavljivanje ovog izvješća leži u nepostojanju sveobuhvatnog vodiča, odnosno izvješća o domaćem pravnom okviru i posljedičnim problemima u domaćoj praksi u radu na kaznenim djelima počinjenim iz mržnje.

Na međunarodnom planu, OEES ja preuzeo vodeću ulogu i ostaje na čelu uspostave standarda i obveza koje se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje. U ovom izvješću daje se pregled, kako međunarodnog, tako i domaćeg pravnog okvira kojim se reguliraju kaznena djela počinjena iz mržnje. Ključni aspekti odgovora javnosti uopće na incidente motivirane predrasudama ispituju se i grupiraju u sljedećim kategorijama:

- Provedba istrage i kazneno gonjenje;
- Izricanje kazneno-pravnih sankcija i naknada štete;
- Odgovor dužnosnika;
- Prevencija, potpora i uloga civilnoga društva;
- Prikupljanje podataka.

Također se razmatraju i ustaljene prakse i relevantna zbivanja u kategorijama navedenim u gornjem dijelu teksta. Od posebnog su značaja najnovije izmjene i dopune kaznenih zakona Republike Srpske (RS) i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (BDBiH), kojima se uvodi niz kvalifikatornih oblika kaznenih djela, kada su ta djela počinjena iz predrasuda. Još jedan pozitivan pomak može se vidjeti u povećanom broju odgovarajućih javnih osuda kaznenih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih predrasudama od strane lokalnih organa vlasti.

Pored toga što se bilježe relevantna zbivanja, u ovom izvješću se također navode najvažnije oblasti koje je potrebno poboljšati u BiH, glede učinkovitoga rješavanja i procesuiranja kaznenih djela počinjenih iz mržnje, kao što su:

- Neprovedba detaljne policijske istrage o predrasudama kao motivu;
- Nepostojanje učinkovite komunikacije između policije i tužiteljstva u svezi s pokazateljima predrasuda;
- Izostavljanje predrasuda kao motiva u optužnicama;
- Propuštanje da se predrasuda kao motiv uzme u obzir prilikom izricanja kazneno-pravnih sankcija;
- Nepostojanje prevencije;
- Nepostojanje centraliziranog i sustavnog prikupljanja podataka.

U zaključku izvješća daje se niz preporuka agencijama za provedbu zakona, organima vlasti, pravosudnim organima i nevladinim organizacijama, u kojima se pozivaju na rješavanje pitanja navedenih u gornjem dijelu teksta i na poduzimanje dodatnih koraka, kako bi se praksa u BiH približila međunarodnim standardima i smjernicama. Na kraju izvješća dat je kompletan popis preporuka, a ovdje su istaknute samo neke od njih:

- Potrebno je usvojiti izmjene i dopune Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), a pravni stručnjaci trebaju voditi daljnje rasprave o važećim odredbama koje se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje, kako bi se osigurala njihova veća i dosljednija primjena;
- Potrebno je pružiti specijaliziranu obuku službenicima agencija za provedbu zakona i sucima i tužiteljima o provedbi istraga i kaznenom gonjenju kaznenih djela počinjenih iz mržnje;
- Potrebno je unaprijediti prikupljanje podataka o incidentima i kaznenim djelima motiviranim predrasudama;
- Potrebno je intenzivirati javnu i odgovarajuću osudu incidenata motiviranih predrasudama, kao i pravodobnu i odgovarajuću reakciju organa vlasti;
- Potrebno je pružiti aktivnu potporu radu organizacija civilnoga društva na prevenciji i poboljšanju odgovora na kaznena djela počinjena iz mržnje.

Ukratko, BiH treba poduzeti dodatne napore kako bi se u potpunosti priznale ozbiljne posljedice koje kaznena djela počinjena iz mržnje ostavljaju na žrtve, te kako bi se prepoznala potencijalno ozbiljna opasnost koju takva kaznena djela predstavljaju po ukupnu stabilnost i buduću sigurnost u BiH.

I. UVOD

Veliki utjecaj koji imaju kaznena djela počinjena iz mržnje, često je podcijenjen. Takva kaznena djela ugrožavaju, ne samo fizičku sigurnost pojedinca, nego mogu predstavljati veliku opasnost za samu potku od koje je sačinjeno društvo i njegovu koheziju. Simbolično značenje kaznenih djela počinjenih iz mržnje seže duboko, zbog osobne prirode koja je njihov sastavni dio. Kao što se navodi u izvješću Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), pod nazivom: *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje*:

Kaznena djela i incidenti počinjeni iz mržnje imaju snažniji utjecaj na žrtve, nego „obična”kaznena djela. Ona šalju poruku cijeloj zajednici. Poruka je da se tim zajednicama uskraćuje pravo da budu dio društva.¹

Kaznena djela počinjena iz mržnje, koja se nazivaju i kaznenim djelima počinjenim iz predrasuda, potiču neprijateljstvo i netoleranciju, dok u isto vrijeme šire i produbljuju razdor između određenih etničkih, vjerskih ili manjinskih skupina. U državi kao što je BiH, gdje se društvo još uvijek oporavlja od nasilnog sukoba, kaznena djela počinjena iz mržnje prepreka su ponovnoj izgradnji društvenog povjerenja.

Ispoljavanje razdora, povezano sa sukobom iz devedesetih godina prošloga stoljeća, nastavlja se i danas, što u konačnici sprečava BiH u osiguravanju održive koegzistencije i povjerenja među ljudima. Međutim, mete kaznenih djela počinjenih iz mržnje u BiH nisu samo ograničene na tri konstitutivna naroda (Bošnjaci, Hrvati i Srbi), nego često uključuju manjinske i ugrožene skupine, kao što su Romi, Židovi i seksualne manjine. U područjima nastanjenim povratnicima, incidenti su naročito učestali. Osim toga, na područjima na kojima je sukob bio naročito težak, međuetničke tenzije nastavljaju se i danas. Kao što pokazuju rezultati programa praćenja Misije OEES-a u Bosni i Hercegovini, na području Srebrenice, Banjaluke i Mostara još uvijek redovito dolazi do incidenata. U nekim od ovih incidenata sudjeluju maloljetnici i mlađi punoljetni muškarci. Iako je ovo zabrinjavajuće, organi vlasti umanjuju ozbiljnost takvih incidenata, govoreći da maloljetnici nisu sasvim svjesni svojih djela.

¹ Vidjeti: OEES-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje – Vodič za NVO-e u regiji OEES-a* (u daljnjem tekstu *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje*), 2010., Varšava, str. 9.

Pojavni oblici kaznenih djela počinjenih iz predrasuda u BiH kreću se od fizičkog i verbalnog napada, do materijalnih oštećenja i rušenja vjerskih objekata. Iako su mnogi od prijavljenih incidenata po svojoj prirodi minorni, njihov broj i učestalost, u inače napetoj političkoj klimi, predstavlja potencijalnu opasnost po stabilnost BiH. Komemoracije i drugi vidovi obilježavanja događaja iz prošlosti također su obilježeni manifestiranjem netolerancije i incidentima počinjenim iz mržnje. U takve događaje spadaju i *Queer festival*, koji je trebao biti održan 2008. godine u Sarajevu, nogometna utakmica između *Širokog Brijega* i *Sarajeva* iz 2009. godine, te godišnja komemoracija žrtvama rata u Srebrenici. Politički događaji u drugim državama također su potaknuli počinjenje incidenata motiviranih predrasudama, kao, primjerice, proglašenje neovisnosti Kosova.

Ukoliko se ne poduzmu adekvatni koraci, postoji rizik da će ova vrsta kaznenih djela biti povećavana u broju i težini, posebno zbog povijesnog konteksta BiH.² Ova prividno minorna kaznena djela imaju potencijal da dovedu do težih kaznenih djela, što bi moglo dovesti do daljnjih osveta i nasilja unutar zajednice.

Misija, od 2008. godine, daje potporu organima vlasti u ispunjavanju obveza Bosne i Hercegovine, kao države članice OESS-a, koje se odnose na prevenciju i reakciju na kaznena djela počinjena iz mržnje. Ključna aktivnost Misije u ovoj oblasti je praćenje postupaka u svezi s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje i drugih incidenata motiviranih predrasudama, sukladno mandatu Misije da „pozorno prati stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini”.³ Pored aktivnosti praćenja, Misija također poduzima niz aktivnosti u svezi s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje i incidentima motiviranim predrasudama. Primjerice, Misija se zalagala za poboljšanje zakonodavnog okvira za procesuiranje kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Misija je, tijekom 2009. godine, surađivala s ODIHR-om i Nacionalnom kontakt osobom za borbu protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje (u sklopu Ministarstva sigurnosti BiH) na izradi izmjena i dopuna, kako bi odredbe o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje bile ugrađene u sve kaznene zakone u BiH.⁴ Druge aktivnosti Misije obuhvataju izgradnju institucionalnih kapaciteta policije i pravosuđa, podizanje svijesti javnosti o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje i toleranciji, zalažući se za pravilne reakcije od strane organa vlasti i promovirajući uključenje organizacija civilnoga društva u borbu protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje.⁵

2 Vidjeti: ODIHR, *Razumijevanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za Bosnu i Hercegovinu* (u daljnjem tekstu *Priručnik o razumijevanju kaznenih djela počinjenih iz mržnje*), 2010., Varšava, str. 9, dostupan na: http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122712342149eng.pdf

3 Vidjeti: članak XIII. Aneksa VI *Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini*, potpisanog u Parizu, 14. prosinca 1995. godine (poznatiji kao Daytonski mirovni sporazum).

4 Nacionalna kontakt osoba u BiH imenovana je sukladno Odluci broj 9/09 Ministarskog vijeća OESS-a o borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, 2. prosinca 2009. godine, Atena, paragraf 9. Paragrafom 9. propisuje se da bi države članice trebale „imenovati, ako to nisu već uradile, nacionalnu kontaktnu osobu za kaznena djela počinjena iz mržnje, koja će ODIHR-u periodično slati pouzdane informacije i statističke podatke”. Sadašnja Nacionalna kontakt osoba u BiH radi u Ministarstvu sigurnosti BiH.

5 Aktivnosti na izgradnji kapaciteta uključivale su realiziranje, u suradnji s ODIHR-om i Ministarstvom sigurnosti BiH, specijalizirane obuke o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje za policiju 2009. godine, koja je trebala biti trajno uvrštena u plan i program obuke entitetske policije, kao i realiziranje obuke za organizacije civilnoga društva u 2011. godini i za tužitelje 2012. godine (u suradnji s ODIHR-om). Druge aktivnosti uključuju *Projekt izgradnje mostova*, kojim se u škole uvodi učenje o različitostima nacija, religija i tradicija u BiH i potiče lokalne obrazovne organe da u škole uvedu nove predmete, teme ili aktivnosti, radi

1. CILJ I STRUKTURA

Cilj je ovoga izvješća iznošenje rezultata praćenja predmeta u svezi s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje i drugim incidentima motiviranim predrasudama, te analiziranje neusklađenosti između međunarodnih standarda i domaće prakse u BiH, u svezi s reakcijama na ovakve vrste incidenata. Osim toga, ovim izvješćem želi se animirati policija, pravosuđe, organi vlasti, nevladine organizacije i skupine civilnoga društva, koje se bave ovim pitanjima ili dolaze u dodir s njima.

Ovo izvješće sastoji se od četiri poglavlja. U prvom poglavlju govori se o metodologiji i terminologiji, koja se koristi u izvješću. U drugom poglavlju vrši se analiza šireg korpusa međunarodnih ljudskih prava i domaće pravne okvira, koji se odnosi na kaznena djela počinjena iz mržnje. U trećem poglavlju navode se najvažnija pitanja koja se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje koja su aktualna u BiH, uključujući potpoglavlja o pitanjima, koja se odnose na istragu i kazneno gonjenje; izricanje kaznenih sankcija i kompenzaciju; odgovarajuću reakciju i osudu javnosti; prevenciju, potporu i sudjelovanje civilnoga društva, te prikupljanje podataka. Kako bi se ilustrirali ovi problemi, koriste se primjeri uočeni tijekom aktivnosti praćenja Misije. U završnom poglavlju upućuju se preporuke za moguću reformu i oblasti u kojima je potrebno poboljšanje.

2. TERMINOLOGIJA

Izraz „kaznena djela počinjena iz mržnje” odnosi se na kaznena djela motivirana netolerancijom ili predrasudama prema određenim skupinama u društvu.⁶ Izraz „kaznena djela počinjena iz mržnje” zaživio je i na međunarodnoj razini i posebno u državama u kojima je prisutan OESS. ODIHR, koji je vodeća organizacija i zagovarač borbe protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, predložio je radnu definiciju kaznenih djela počinjenih iz mržnje, koja se zasniva na dva osnovna kriterija:

1. Djelo mora biti propisano **kaznenim zakonom** date države;
2. Djelo/a moraju biti **motivirana predrasudom**,⁷ što znači da počinitelj mora odabrati žrtvu kaznenog djela na osnovu njenih „zaštićenih osobina.”⁸

Meta može biti jedna osoba, više ljudi ili imovina, koja se dovodi u vezu sa skupinom koja dijeli osnovne ili ključne osobine, kao što su rasa, religija, etnička pripadnost, jezik ili seksualna orijentacija (takozvane zaštićene osobine). Vrijedno je istaknuti da su izrazi „kaznena djela počinjena iz predrasuda” i „kaznena djela počinjena iz mržnje” sinonimi i da se koriste podjednako u izvješću. Međutim, u nekim aspektima, termin „kaznena djela motivirana predrasudama” je precizniji i lakše ga je razumjeti,

promicanja poštivanja različitosti i građanskog aktivizma. Aktivnosti na podizanju svijesti uključivale su, a i sada uključuju, organiziranje niza okruglih stolova o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje i držanje prezentacija na Bezbjednosnim forumima, odnosno vijećima u BiH.

6 Vidjeti: *Priručnik o razumijevanju kaznenih djela počinjenih iz mržnje*, supra fusnota 2, str. 7.

7 *Ibid.*

8 *Ibid.*

jer ne sadrži riječ „mržnja”, koja posjeduje emotivni naboj, što često dovodi do zabune i nesporazuma.

ODIHR je uspostavio objektivne kriterije, kako bi se lakše utvrdilo je li mogući motiv za počinjenje kaznenog djela bio zasnovan na predrasudama (vidjeti Aneks I). „Pokazatelji predrasuda” ne dokazuju nužno da je djelo motivirano predrasudom, nego samo sugeriraju da se, možda, iza počinjenja kaznenog djela krije predrasuda kao motiv. Pokazatelje predrasuda može i treba koristiti policija, tužiteljstvo i organizacije, koje prate kaznena djela počinjena iz mržnje, kako bi odredili koji se incidenti trebaju dalje istraživati ili analizirati, kako bi se moglo odrediti, jesu li u pitanju kaznena djela počinjena iz mržnje ili ne.

Izraz „incident motiviran mržnjom” također se koristi u ovom izvješću i označava sljedeće:

... incident ili djelo počinjeno iz predrasuda, koje nema elemente kaznenog djela zato što kazneno djelo nije dokazano, ili zato što djelo nije propisano kaznenim zakonom određene države. Dakle, i incidenti motivirani mržnjom i kaznena djela motivirana mržnjom motivirani su predrasudama, ali incidenti počinjeni iz mržnje ne moraju imati elemente kaznenog djela. Iako se incidenti počinjeni iz mržnje ne odnose uvijek na kaznena djela, oni često prethode, prate ili pružaju kontekst za kaznena djela počinjena iz mržnje. S obzirom na to da incidenti motivirani mržnjom mogu biti preteča ozbiljnijim kaznenim djelima, evidentiranje incidenata, također može biti korisno za dokazivanje konteksta uznemiravanja, te može služiti kao dokaz eskalacije obrasca nasilja.⁹

Još jedan koncept, koji treba razlikovati od kaznenih djela počinjenih iz mržnje, je „govor mržnje”.¹⁰ Iako ne postoji međunarodno priznata definicija „govora mržnje”, Vijeće Europe ga je definiralo na sljedeći način:

... [S]vi oblici izraza koji šire, potiču, promoviraju ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: netoleranciju izraženu kroz agresivni nacionalizam i etnocentrizam, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog podrijetla.¹¹

U nekim državama, uključujući i BiH, inkriminirane su određene vrste govora, koje su motivirane predrasudama, te koje zbog toga mogu biti kvalificirane kao „govor mržnje”. Kao što se objašnjava u nastavku, u BiH je inkriminiran govor, koji izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili neprijateljstvo. Ovaj oblik „govora mržnje” mora se smatrati kaznenim djelom počinjenim iz mržnje, zato što

⁹ Vidjeti: ODIHR, *Kaznena djela počinjena iz mržnje u regiji OEES-a: Incidenti i reakcije – godišnje izvješće za 2010. godinu (ODIHR-ovo godišnje izvješće za 2010. godinu)* 2010., Varšava.

¹⁰ Nedavno je *Mediacentar* Sarajevo, u suradnji s Organizacijom *Civil Rights Defenders*, pokrenuo inicijativu za analizu govora mržnje. Ova analiza objavljena je u srpnju 2010. godine, u izvješću pod nazivom: *Strategije isključivanja: govor mržnje u BiH*, dostupno na: http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Strategije_isklju_ivanja_IJVJE_TAJ.pdf

¹¹ Vijeće Europe, Preporuka broj R (97) 20 Komiteta ministara državama članicama o govoru mržnje, 30. listopada 1997. godine.

takav govor, sam po sebi, predstavlja kazneno djelo. Međutim, definicija govora mržnje Vijeća Europe, navedena u gornjem dijelu teksta, sveobuhvatnija je od vrsta govora koje su trenutačno obuhvaćene kaznenim zakonodavstvom u BiH.

U svakom slučaju, pristrani i uvredljivi govor često prati druge incidente povezane s mržnjom i može se redovito čuti prije, za vrijeme i nakon takvih incidenata. U takvim slučajevima, uporaba ovog jezika opterećenog predrasudama može se koristiti kao dokaz motiviranosti predrasudama prema skupini, koja posjeduje zaštićene osobine.

Kaznena djela počinjena iz mržnje, također, treba razlikovati od diskriminacije. Iako u počinjenju kaznenih djela počinjenih iz mržnje često postoje elementi ili komponente diskriminacije, kaznena djela počinjena iz mržnje pripadaju isključivo domeni kazneno-pravnog sustava, za razliku od diskriminacije, koja, u većini pravosudnih sustava, u potpunosti potpada pod građansko pravo.¹² Diskriminacija može biti ispoljena kroz uskraćivanje određenih prava pojedincu ili kroz davanje određenih prava nekoj osobi zbog njene rase, vjerske pripadnosti ili etničkog podrijetla.¹³

3. METODOLOGIJA PRAĆENJA I KONTEKST

U okviru programa praćenja i reforme pravosudnog sektora, Misija, od 2008. godine, prati pojavu incidenata motiviranih predrasudama i mržnjom, kao i reakcije policije, pravosuđa i organa vlasti na lokalnoj i državnoj razini, te članova pogođene zajednice i medija. Misija je također pratila predmete povezane s predrasudama, kao dio svojih aktivnosti na povratku prisilno raseljenih osoba, od 1996. godine. Međutim, većina podataka, predmeta i primjera koji se koriste u ovom izvješću, rezultat su aktivnosti praćenja Misije, od 2008. godine.

12 *Vidjeti*: ODIHR, zakoni o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič za zakone o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje (u daljnjem tekstu Praktični vodič za zakone o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje), 2009., Varšava, str. 25: „Dok je u većini jurisdikcija diskriminacija stvar građanskog prava, u nekima za nju postoje kaznene sankcije.”

13 Primjerice, vidjeti *Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije* Opće skupštine UN-a, 21. prosinca 1965. godine, Ujedinjeni narodi, Serija ugovora, vol. 660, str. 195. Člankom 1. ove Konvencije propisuje se da je „rasna diskriminacija svako razlikovanje, isključivanje, organičavanje ili davanje prvenstva koji se zasnivaju na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom podrijetlu, koji imaju za svrhu ili za rezultat da naruše ili da kompromitiraju priznavanje, uživanje ili primjenu, pod jednakim uvjetima, prava čovjeka i temeljnih sloboda u političkoj, ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj oblasti, ili u svakoj drugoj oblasti javnog života.”

Parlamentarna skupština BiH je, 2009. godine, usvojila Zakon o zabrani diskriminacije, koji žrtvama diskriminacije omogućava da podnesu tužbu za sve oblike diskriminacije u različitim sferama života, kao što su: zapošljavanje, stambeno zbrinjavanje i obrazovanje, te žrtvama daje pravo na naknadu štete. Vidjeti odredbu o naknadi štete u članku 12. stavka (1) točka c) Zakona o zabrani diskriminacije BiH, „Službeni glasnik BiH”, broj: 59/09, objavljen 28. srpnja 2009. godine, stupio na snagu 5. kolovoza 2009. godine.

Pored ovog oblika zaštite od diskriminacije, sva četiri kaznena zakona u BiH zabranjuju diskriminaciju. Kaznenim zakonom BiH propisuje se samo diskriminacija koju počine službene osobe; za razliku od toga, kazneni zakoni entiteta propisuju da diskriminaciju može počinuti svaka osoba. *Vidjeti*: članak 145.: Povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina, Kazneni zakon BiH, „Službeni glasnik BiH”, broj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10.

Metodologija rada, koju Misija koristi za praćenje kaznenih djela počinjenih iz mržnje, je sljedeća: Misija se oslanja na policijske biltene dnevnih događaja i druge izvore – medije, civilno društvo, pojedince i udruge – kako bi identificirala incidente ili kaznena djela u kojima postoji jedan ili više pokazatelja predrasuda. Drugim riječima, tamo gdje postoje faktori, koji mogu ukazati na to da je djelo, koje je počinjeno, imalo u pozadini predrasudu kao motiv ili postojanje predrasude. Jednom, kada je incident identificiran kao **moгуće** kazneno djelo počinjeno iz mržnje, koristeći pokazatelje predrasuda, prikupljaju se sve dostupne informacije. Konkretno, Misija analizira, tamo gdje je to prikladno, reakciju policije, tužiteljstva, sudova, lokalnih, odnosno općinskih dužnosnika, civilnoga društva/NVO-a, vjerskih vođa, medija, kao i percepciju javnosti u odnosu na incident. Što se tiče praćenja sudskih postupaka, Misija slijedi ustaljenu metodologiju praćenja sudskih postupaka – nakon što je optužnica podignuta, sudski postupak se prati do završetka. Tijekom istražne faze, Misija, također, podnosi upite za dodatne informacije od policije i tužiteljstva o predmetima koji se prate. Praćenje također podrazumijeva uvid u službenu dokumentaciju koja sačinjava predmetni spis.

Postoje različiti problemi koje Misija uočava prilikom praćenja kaznenih djela počinjenih iz mržnje, od kojih se mnogi spominju u trećem poglavlju. Ovi problemi rezultat su sljedećeg:

- a) Prirodne složenosti koncepta „kaznenih djela počinjenih iz mržnje” kao kaznenih djela čije je obilježje motiviranost predrasadama u pozadini njihovog počinjenja, što predstavlja problem u smislu prepoznavanja takvih kaznenih djela;
- b) Poteškoća u pribavljanju pouzdanih informacija u svezi s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, najviše zbog neidentificiranja i neprocesuiranja kaznenih djela počinjenih iz mržnje, i nepostojanja bilo kakvog sustavnog i sveobuhvatnog prikupljanja informacija o tim kaznenim djelima u BiH;
- c) Nepostojanja odredaba ili njihove neadekvatnosti u zakonima, kojima se propisuje da se neko djelo mora kvalificirati kao kazneno djelo počinjeno iz mržnje, ako u pozadini djela postoji predrasuda kao motiv – pitanje koje je bilo predmet najnovijih izmjena i dopuna kaznenih zakona Republike Srpske i Brčko distrikta BiH.

Vrijedno je napomenuti, međutim, da ovi problemi nisu specifični samo za BiH, jer je ODIHR uočio slične prepreke prilikom prikupljanja podataka o kaznenim djelima u drugim državama članicama OESS-a.¹⁴ Ono što je jedinstveno za BiH je složena policijska i pravosudna struktura, što predstavlja problem za prikupljanje podataka za cijelu BiH i za druga kaznena djela, a ne samo za kaznena djela počinjena iz mržnje.

Zapažanja i preporuke u ovom izvješću o poboljšanjima, koja su potrebna u rješavanju kaznenih djela počinjenih iz mržnje, proistekla su iz podataka prikupljenih iz niza izvora. Ti izvori obuhvataju: podatke prikupljene kroz praćenje sudskih postupaka; ažurirane informacije pribavljene od policije i tužiteljstva; mišljenja prikupljena od pravnika, policije i pravosudnih službenika tijekom obavljanja redovitih aktivnosti Misije, te informacije pribavljene od nevladinih organizacija i, u nekim slučajevima, od pogođenih zajednica.

¹⁴ Vidjeti: ODIHR-ovo godišnje izvješće za 2010. godinu, str. 12, *supra* fusnota 10.

U ovom izvješću ne iznose se statistički podaci o incidentima motiviranim predrasudama ili sudskim postupcima u predmetima o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje u BiH, jer to jednostavno nije moguće u postojećem kontekstu. Kao što je dalje u tekstu objašnjeno, razlog za to je neprikupljanje podataka o ovim incidentima uopće, i kaznenim djelima počinjenim iz predrasuda (osim za djelo „izazivanje mržnje”), kao i zbog postojećih i prijašnjih praznina u zakonima. Kao što se objašnjava dalje u tekstu, neki od ključnih problema u rješavanju kaznenih djela počinjenih iz mržnje odnose se upravo na identificiranje ili kvalificiranje predmeta kao takvih; zbog toga je veoma teško govoriti o „x” broju kaznenih djela počinjenih iz mržnje, koji su se dogodili u BiH u određenom vremenskom razdoblju.

Najviše što se može iznijeti glede podataka jeste broj incidenata i sudskih postupka koje prati Misija, što bi trebalo uzeti s oprezom kao pokazatelje počinjenja kaznenih djela počinjenih iz mržnje u BiH, iz razloga navedenih u gornjem dijelu teksta. Misija je, od početka 2008. godine do lipnja 2012. godine, identificirala i pratila ukupno 691 incident u BiH, u kojima je osoblje Misije uočilo jedan ili više pokazatelja predrasuda. Neki od uobičajenih zabilježenih incidenata bili su: grafiti uvredljivog sadržaja (većinom na etničkoj osnovi), oštećenje vjerskih objekata/mjesta i grobalja, verbalne uvrede, oštećenje imovine i fizički napadi. U mnogim od ovih predmeta, istraga je i dalje u tijeku, jer je identitet osumnjičenog nepoznat.

U isto vrijeme, kao dio svog programa praćenja, Misija je pratila 104 sudska postupka u predmetima u kojima je osoblje Misije identificiralo postojanje jednog ili više pokazatelja predrasuda. Većina ovih postupaka praćena je u Mostaru, Banjaluci, Brčkom i Srebrenici.¹⁵ Nije svaki od ova 104 predmeta uključivao optužbe za kazneno djelo u kojima je jedan od elemenata djela bio motiv iz predrasuda – drugim riječima, većina ovih predmeta nije sadržavala optužbe u svezi s kaznenim djelom počinjenim iz mržnje. Sama ta činjenica, kao i analiza tih predmeta, čine osnovu za zapažanja iznesena u poglavlju III. Od ta 104 postupka, 38 je sadržavalo optužbu za „izazivanje mržnje”. Tabela s opisom i rezultatima ovih predmeta u svezi s „izazivanjem mržnje”, u kojima je izrečena osuđujuća presuda, nalazi se u Aneksu IV.

¹⁵ Pregled nekoliko odabranih predmeta koje je Misija pratila u fazi pretresa, nalazi se u Aneksu IV.

II PRAVNI OKVIR

1. MEĐUNARODNI STANDARDI ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

Počinenje kaznenih djela iz mržnje predmet je niza standarda i smjernica, a često se prilikom počinjenja krši i nekoliko temeljnih prava i sloboda. U ovom poglavlju iznosi se pregled ljudskih prava koja se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje i incidente motivirane predrasudama; konkretniji standardi, koji se odnose na razne teme koje se obrađuju u ovom izvješću, razrađeni su detaljnije u odgovarajućim poglavljima u daljnjem tekstu.

U veoma širokom smislu, ugrožena prava mogu obuhvatati pravo na jednako postupanje pred zakonom i pravo na nediskriminaciju, pravo na slobodu od mučenja i nečovječnog postupanja, te pravo na privatnost.¹⁶ Sva ova prava i temeljne slobode sadržane su u *Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i temeljnim slobodama* (EKLJP), koja je izravno primjenjiva u BiH.¹⁷ U konačnici, kaznena djela počinjena iz mržnje u suprotnosti su sa svim što predstavlja Deklaracija UN-a o ljudskim pravima u smislu „priznavanja urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji.”¹⁸

Razni međunarodni standardi zahtijevaju od država potpisnica da usvoje odgovarajuće zakone, kako bi bila kažnjena kaznena djela motivirana predrasudama. Primjerice, države potpisnice Konvencije UN-a o ukidanju svih vrsta rasne diskriminacije (CERD) obvezne su da „utvrde kao kazneno djelo svako širenje ideja zasnovanih na

¹⁶ Ova prava bila su u središtu pozornosti presude ESLJP-a *Šečić protiv Hrvatske*, 31. svibnja 2007. godine, aplikacija broj 40116/02, koja se odnosi na rasno motivirani fizički napad na muškarca romskog podrijetla.

¹⁷ Opća skupština UN-a, *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* (ICCPR), 16. prosinca 1966. godine, Ujedinjeni narodi, Serija ugovora, vol. 999, str. 171; VE, *Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda* (EKLJP), 4. studenoga 1950. godine, ETS 5.

¹⁸ *Vidjeti*: Preambula *Opće deklaracije o ljudskim pravima* Opće skupštine UN-a, 10. prosinca 1948. godine, 217. A (III). Načelo jednakosti i istovjetne zaštite pred zakonom naglašeno je u preambuli ICCPR-a, supra fusnota 18., u kojoj se navodi: „smatrajući da je, sukladno načelima proglašenim u Povelji Ujedinjenih naroda, priznanje prirodnog dostojanstva, te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji, temelj slobode, pravde i mira u svijetu...”

superiornosti ili rasnoj mržnji, svako poticanje na rasnu diskriminaciju, kao i sva djela nasilja, ili izazivanja na takva nasilja, uperena protiv bilo koje rase ili bilo koje skupine ljudi.”¹⁹ Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI), također je izdala preporuku da sve države članice Vijeća Europe trebaju kazniti namjerno počinjena djela koja su motivirana predrasudama, odnosno, javno pozivanje na nasilje, mržnju i diskriminaciju; javne uvrede i klevete ili prijetnje protiv osoba ili skupine ljudi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, itd.²⁰ U svom najnovijem izvješću o BiH, ECRI ponovno ističe da zakonima u BiH treba biti „izričito propisano da rasna motiviranost predstavlja kvalifikatorni oblik svih kaznenih djela.”²¹

Inkriminiranje kaznenih djela motiviranih predrasudama popraćeno je nizom drugih konkretnih zakonskih mjera, koje država treba donijeti. Ove mjere i naponi uključuju odgovornost da se osigura detaljna istraga od strane policije i tužiteljstva o motivima djela počinjenih iz mržnje i uzimanje u obzir motiviranosti predrasudama prilikom izricanja kaznenih sankcija.²² Europski sud za ljudska prava dao je značajan doprinos kroz svoju sudsku praksu u ovom pogledu.²³ Iako nije izravno primjenjiv, primjer ovih vrsta mjera može se naći u Okvirnoj odluci Vijeća Europske Unije 2008/913/JHA, od 28. studenoga 2008. godine, o borbi protiv određenih oblika i ispoljavanja rasizma i ksenofobije putem kaznenog zakona, u kojoj se daju sljedeće upute:

Države članice će poduzeti potrebne mjere, kako bi osigurale da se motiviranost rasizmom i ksenofobijom smatra otegotnom okolnosti, ili alternativno, da takvi motivi mogu biti uzeti u obzir od strane sudova prilikom odmjeravanja kazne [...]”²⁴

Na međunarodnom planu, OEES je preuzeo vodeću ulogu i ostaje na čelu uspostave standarda i obveza koje se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje. Sve države članice OEES-a obvezale su se da će se boriti protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, koristeći mjere navedene u gornjem dijelu teksta, kao i druge mjere, uključujući sustavno prikupljanje statističkih podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje

19 Članak 2. stavak (1) *UN-ove Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije*, supra fusnota 14.; i članak 4. stavak (2) Deklaracije Opće skupštine UN-a o ukidanju svih oblika netolerancije i diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, 25. studenoga 1981. godine, A/RES/36/55. Članom 4. stavak (2) propisuje se da će: „Svaka država učiniti sve napore da donese ili opozove zakone radi zabrane diskriminacije, te poduzeti sve potrebne mjere u borbi protiv netolerancije na temelju vjere ili drugih uvjerenja.”

20 *Vidjeti*: VE, Opća politička preporuka ECRI-ja broj 7 o Nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, usvojena 13. prosinca 2002. godine, paragraf 18. Isti sadržaj može se pronaći i u Okvirnoj odluci 2008/913/JHA Vijeća EU-a, od 28. studenoga 2008. godine, o borbi protiv određenih oblika i manifestacije rasizma i ksenofobije kroz Kazneni zakon. Ova Okvirna odluka propisuje da će: „Svaka država članica poduzeti mjere potrebne za kažnjavanje sljedećeg ponašanja: (a) javnog izazivanja nasilja ili mržnje usmjerene protiv skupine osoba ili člana takve skupine zbog rase, boje kože, vjere, podrijetla, te nacionalne i etničke pripadnosti...”

21 Navodnici dodani – *vidjeti*: *Izvješće ECRI-ja o BiH*, četvrti ciklus monitoringa, usvojen 7. prosinca 2010. godine, objavljeno u veljači 2011. godine, paragraf 16.

22 Paragrafom 11. Opće političke preporuke ECRI-ja broj 11, o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojene 29. lipnja 2007. godine, propisuje se da se „Osigura da policija provodi detaljnu istragu rasističkih djela, te da se u potpunosti uzima u obzir rasistički motiv kod običnih kaznenih djela.”

23 Značajni predmeti ESLJP-a (detaljno obrađeni u poglavlju III.) uključuju: *Šečić protiv Hrvatske*, supra fusnota 17.; *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, 26. srpnja 2007. godine, aplikacija broj 55523/00; *Nachova i ostali protiv Bugarske*, 6. srpnja 2005. godine, aplikacija broj 43577/98 i 43579/98.

24 *Vidjeti*: članak 4. Okvirne odluke Vijeća EU-a, supra fusnota 21.

i provedbu specijalizirane obuke za policiju, tužiteljstvo i pravosudne organe koji rade na kaznenim djelima počinjenim iz mržnje.²⁵ OESS je zadužio ODIHR za preuzimanje vodstva u pružanju pomoći državama članicama u provedbi obveza sukladno članstvu OESS-a.²⁶ ODIHR prikuplja podatke na godišnjoj osnovi za svaku od država članica o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, podnosi izvješće i podiže svijest o trendovima i incidentima motiviranim mržnjom, te izdaje preporuke i pruža pomoć državama članicama, kada to one traže, u svezi s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, kada je potreban primjereniji odgovor na njih.²⁷

Osim standarda, koji se odnose na inkriminiranje djela motiviranih mržnjom, postoje također i brojni međunarodni instrumenti i tijela koja upućuju države da poduzmu preventivne mjere, kako bi se borile protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje izvan pravosudnog i policijskog sustava. Primjerice, Okvirna konvencija Vijeća Europe o zaštiti nacionalnih manjina obvezuje države potpisnice da poduzmu odgovarajuće mjere, kako bi zaštitile osobe koje mogu biti podvrgnute „prijetnjama ili djelima diskriminacije, neprijateljstva ili nasilja, kao rezultat njihovog etničkog, kulturalnog, jezičnog ili vjerskog identiteta.”²⁸ Ove dodatne mjere mogu imati oblik obrazovnih napora i potpore civilnom društvu u pomaganju žrtvama i razrađene su u poglavlju III., u dijelu o prevenciji i potpori.²⁹

25 *Vidjeti:* Odluku Ministarskog vijeća OESS-a (Odluka MV OESS-a) broj 9/09 o borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje; Odluka MV OESS-a broj 13/06; Odluka MV OESS-a broj 10/07 o toleranciji i nediskriminaciji: promoviranje međusobnog poštivanja i razumijevanja, 30. studenoga 2007. godine, Madrid; Odluka MV OESS-a broj 10/05 o toleranciji i nediskriminaciji: promoviranje međusobnog poštivanja i razumijevanja, 6. prosinca 2005. godine, Ljubljana; Odluka MV OESS-a broj 12/04 o toleranciji i nediskriminaciji, 7. prosinca 2004. godine, Sofija; Odluka MV OESS-a broj 4/03 o toleranciji i nediskriminaciji, 2. prosinca 2003. godine, Maastricht.

26 *Vidjeti:* Odluka MV OESS-a broj 12/04, *supra* fusnota 26.

27 Odluka MV OESS-a broj 13/06, *supra* fusnota 26., paragraf 14.(e): „Da jača, u okviru postojećih resursa, funkciju ranog upozorenja radi prepoznavanja, izvješćivanja i podizanja razine svijesti javnosti o incidentima i trendovima motiviranim mržnjom, te da daje preporuke i pruža pomoć državama članicama na njihov zahtjev, kada je potrebno adekvatnije reagirati.”

28 *Vidjeti:* članak 6. stavak (1) *Okvirne konvencije VE za zaštitu nacionalnih manjina*.

29 Primjerice, odluke MV OESS-a sadrže ove mjere. *Vidjeti* Odluku MV OESS-a broj 10/07, *supra* fusnota 26., kojom se „potiče promoviranje edukativnih programa u državama članicama, radi podizanja svijesti mladih o značaju međusobnog poštivanja i razumijevanja.” Ovom odlukom također se „potiču države članice, koje to nisu već učinile, da uspostave nacionalne institucije, s posebnim tijelima za borbu protiv netolerancije i diskriminacije.” Odlukom MV OESS-a broj 13/06, *supra* fusnota 26., također se navodi da se države članice trebaju „Aktivnije uključiti u poticanje aktivnosti civilnoga društva kroz efektivno partnerstvo i jačanje dijaloga i suradnje između civilnoga društva i državnih organa u sferi promoviranja međusobnog poštivanja i razumijevanja, jednakih mogućnosti i inkluzije svih u društvu i borbi protiv netolerancije, po potrebi uključujući uspostavu lokalnih, regionalnih i nacionalnih konzultativnih mehanizama.”

2. DOMAĆI PRAVNI OKVIR

BiH je jedna od 37 država u regiji OESS-a koja je usvojila zakonske odredbe, koje konkretno uređuju kaznena djela i incidente motivirane mržnjom.³⁰ Kao odraz složenog ustavnog okvira BiH, ove odredbe dio su zakona usvojenih na državnoj, entitetskoj i razini Brčko distrikta BiH. Značajne izmjene i dopune kaznenih zakona u svezi s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje usvojene su, 2010. godine, na državnoj razini, u RS i Brčko distriktu BiH. U sljedećem se poglavlju dalje razrađuju ove izmjene i dopune i domaći pravni okvir, koji regulira kaznena djela počinjena iz mržnje.

2.1. Kazneno zakonodavstvo prije izmjena i dopuna 2010. godine

Prije nego što su, 2010. godine, bile usvojene izmjene i dopune kaznenih zakona RS, Brčko distrikta BiH i Kaznenog zakona BiH, kazneni zakonodavni okvir, koji je regulirao kaznena djela počinjena iz mržnje, sastojao se od sljedećeg:

- Nekoliko odredaba u kaznenim zakonima Federacije BiH i Brčko distrikta BiH, koje su propisivale kvalifikatorne oblike određenih kaznenih djela, kao što su ubojstvo, teške tjelesne povrede, silovanje i oštećenje tuđe stvari;
- Odredbe o **'izazivanju mržnje'** u kaznenim zakonima Federacije BiH, Brčko distrikta BiH i Republike Srpske – analiza ovih odredaba nalazi se u nastavku.

Odredbe o kvalifikatornim oblicima određenih kaznenih djela sadržavale su strože kazne za ona kaznena djela koja su počinjena iz predrasuda. Primjerice, u članku 293. Kaznenog zakona Federacije BiH (oštećenje tuđe stvari) propisano je da svatko tko oštetiti, uništi ili učini neuporabljivom tuđu stvar, a motiv za počinjenje djela zasnovan je na razlici u etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti, rasi, vjeroispovijesti, spolu ili jeziku, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine. Ukoliko djelo nije počinjeno iz predrasuda, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do šest mjeseci.³¹

2.2. Kazneno zakonodavstvo – nove izmjene i dopune

Na prijedlog Ministarstva sigurnosti BiH, 2010. godine usvojene su sljedeće izmjene i dopune odredaba koje se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje:

- U KZ BiH – usvojena je odredba o „izazivanju mržnje”. Vidjeti u nastavku analizu ove odredbe;
- U kaznenim zakonima RS i Brčko distrikta BiH, usvojen je niz izmjena i dopuna, koje su objašnjene u tekstu koji slijedi.³²

30 Vidjeti: *Praktični vodič za zakone o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje*, supra fusnota 13., str. 38.

31 Oštećenje tuđe stvari, članak 293. stavak (1) KZ FBiH, „Službene novine FBiH”, broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11.

32 Izmjene i dopune stupile su na snagu 7. kolovoza 2010. godine u RS („Službeni glasnik RS”, broj: 73/10), a 30. lipnja 2010. godine u Brčko distriktu BiH („Službeni glasnik BDBiH”, broj: 21/10).

Izmjene i dopune kaznenih zakona RS i Brčko distrikta BiH približavaju ih još više međunarodnim standardima. U vrijeme izrade izvješća, sličan paket izmjena i dopuna predložen je za usvajanje u Federaciji BiH i trenutno je u fazi razmatranja. Te izmjene i dopune donose sljedeće novine:

- Definiciju „mržnje” u općem dijelu kaznenih zakona, odnosno, predrasude kao motiva za počinjenje kaznenog djela;³³
- Odredbu o kvalifikatornim oblicima određenih kaznenih djela, za koje je predviđena stroža kaznena sankcija, ukoliko su počinjena iz mržnje: teško ubojstvo, teška tjelesna povreda, silovanje, teška krađa, razbojništvo, razbojnička krađa, oštećenje tuđe stvari i izazivanje opće opasnosti;³⁴
- Uvršteno je u općim načelima o odmjeravanju kazne da sud mora uzeti u obzir svaku motiviranost predrasudama kao otegotnu okolnost prilikom izricanja kaznene sankcije za **svako** kazneno djelo.³⁵

a. Definicija „mržnje”

Definicija „mržnje” sada se može naći u općem dijelu kaznenih zakona RS i Brčko distrikta BiH. Definicijom se razjašnjava što treba smatrati motiviranošću predrasudama prilikom počinjenja kaznenog djela „iz mržnje”. „Mržnja” je definirana kao:

„[P]obuda za izvršenje kaznenog djela, propisanog ovim Zakonom, koja je u cjelini ili djelomice zasnovana na razlikama po osnovu stvarnog ili pretpostavljenoga etničkog ili nacionalnog podrijetla, jezika ili pisma, vjerskih uvjerenja, rase, boje kože, spola, spolne orijentacije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog podrijetla, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog statusa ili drugih značajki, ili zbog dovođenja u vezu s osobama koje imaju neku od navedenih različitih osobina.”³⁶

Bez ovog razjašnjenja, izraz „mržnja” mogao bi se pogrešno razumjeti, kao da podrazumijeva određeno emotivno stanje na strani počinitelja prema određenom pojedincu, odnosno, da on ili ona osjeća mržnju prema tom pojedincu. Zapravo, potrebno je da počinitelj vjeruje da žrtva pripada određenoj skupini u društvu koju karakterizira, primjerice, etničko podrijetlo, vjeroispovijest ili seksualna orijentacija i da je djelo, barem djelomice, motivirano predrasudama počinitelja prema toj skupini.

33 Vidjeti: članak 147. stavak (25) KZ RS i članak 2. stavak (37) KZ Brčko distrikta BiH.

34 Vidjeti: KZ RS: članak 149. (Teško ubojstvo); članak 156. (Teška tjelesna povreda); članak 193. (Silovanje); članak 232. (Teška krađa); članak 233. (Razbojništvo); članak 234. (Razbojnička krađa); članak 249. (Oštećenje tuđe stvari); članak 402. (Izazivanje opće opasnosti). KZ Brčko distrikta BiH: članak 163. (Ubojstvo); članak 169. (Teška tjelesna povreda); članak 200. (Silovanje); članak 281. (Teška krađa); članak 282. (Razbojnička krađa); članak 283. (Razbojništvo); članak 287. (Oštećenje tuđe stvari).

35 Članak 37. stavak (3) KZ RS propisuje: „U slučajevima kada je kazneno djelo počinjeno iz mržnje, kako je propisano u članku 147. stavak 25. ovog Zakona, sud će to uzeti u obzir kao otegotnu okolnost i odmjeriti veću kaznu, osim ako Zakon ne propisuje teže kažnjavanje za kvalifikatorni oblik kaznenog djela.”

36 Vidjeti: članak 147. stavak (25) KZ RS i članak 2. stavak (37) KZ Brčko distrikta BiH.

Vrijedno je istaknuti nekoliko elemenata u ovoj definiciji:

- Predrasudu kao motiv treba uzeti u obzir, čak i ako je ona samo jedan od više različitih motiva za počinjenje datog djela;
- Djelo se treba smatrati motivirano predrasudama i kada je počinitelj imao pogrešnu pretpostavku o osobinama žrtve. Drugim riječima, dovoljno je što je osoba počinila kazneno djelo zato što je *mislila* da je žrtva, primjerice, homoseksualac, čak i ako ovo, u stvarnosti, nije istina;
- Zaštićene osobine propisane u ovoj definiciji prilično su široke. Dok je većina osobina sukladna međunarodnim standardima, druge, kao što je „društveni status”, mogu dovesti do poteškoća u primjeni relevantnih odredaba, koje se oslanjaju na ovu definiciju;
- Zadnji dio definicije „ili zbog dovođenja u vezu s osobama koje imaju neku od navedenih različitih osobina” – zamišljen je da uključi osobe ili imovinu povezanu sa skupinom, koja je definirana zaštićenom osobinom.

b. Kvalifikatorni oblici kaznenih djela počinjenih iz „mržnje”

Izmjenama i dopunama kaznenih zakona RS i Brčko distrikta BiH uvedeni su kvalifikatorni oblici određenih kaznenih djela, kada su ta djela počinjena iz predrasuda. U takvim slučajevima, motiviranost predrasudama bitan je element kvalifikatornog oblika kaznenog djela, te je raspon kazne za takvo djelo povećan.

Primjer kvalifikatornog oblika kaznenog djela, kada je ono motivirano predrasudama, može se vidjeti, primjerice, kada su u pitanju razbojničke krađe, u članku 282. KZ Brčko distrikta BiH:

- (1) Ko je zatečen pri učinjenju krivičnog djela krađe, pa s ciljem da ukradenu stvar zadrži, upotrijebi silu protiv neke osobe ili prijetnju da će izravno napasti na njezin život ili tijelo, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana neko lice s namjerom teško tjelesno ozlijeđeno, **ili ako je izvršeno iz mržnje**, ili je to krivično djelo izvršeno u sastavu grupe ljudi, ili ako je upotrijebljeno oružje ili opasno oruđe, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora od najmanje pet godina.³⁷

Kao što je istaknuto u gornjem dijelu teksta, prije izmjena i dopuna 2010. godine, kazneni zakoni Federacije BiH i Brčko distrikta BiH već su propisivali neke kvalifikatorne oblike kaznenih djela počinjenih iz predrasuda. Zbog toga, u vrijeme izrade izvješća, predrasuda je propisana kao bitni element sljedećih kvalifikatornih oblika kaznenih djela:

- U kaznenim zakonima RS, Brčko distrikta BiH i Federacije BiH: ubojstvo, teško ubojstvo, teška tjelesna povreda, silovanje, oštećenje tuđe stvari.
- U kaznenim zakonima RS i Brčko distrikta BiH: teška krađa, razbojništvo, razbojnička krađa, izazivanje opće opasnosti.

Međutim, treba istaknuti da je u RS i Brčko distriktu BiH element predrasude izražen kao „mržnja” sukladno definiciji u općem dijelu kaznenih zakona (vidjeti

³⁷ Masna boja dodana.

potpoglavlje a., u gornjem dijelu teksta), u FBiH, predrasuda kao sastavni element ovih kvalifikatornih oblika kaznenih djela ograničena je na „rasne, nacionalne ili vjerske” osnove u slučaju ubojstva i teške tjelesne povrede, ili na „nacionalno ili etničko podrijetlo, rasu, vjeru, spol ili jezik” u slučaju silovanja i oštećenja tuđe stvari.

c. „Mržnja” kao otegotna okolnost za sva kaznena djela

Oba kaznena zakona, i Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, propisuju da, u slučaju kada je kazneno djelo počinjeno iz mržnje (prema definiciji u gornjem dijelu teksta), sud to mora uzeti u obzir kao otegotnu okolnost i mora izreći težu kaznenu sankciju, ukoliko već ne postoji odredba za kvalifikatorni oblik tog konkretnog kaznenog djela.³⁸ Drugim riječima, ukoliko su izneseni dokazi da je djelo počinjeno iz predrasuda, sud to treba uzeti u obzir kao otegotnu okolnost prilikom izricanja kaznene sankcije za *bilo koje* kazneno djelo. Međutim, kada postoji kvalifikatorni oblik kaznenog djela propisan u Kaznenom zakonu na osnovu motiviranosti predrasudama, tužitelj treba, naravno, koristiti tu odredbu. Drugim riječima, kada ne postoji kvalifikatorni oblik kaznenog djela, sud treba primijeniti raspon kazne propisan zakonom za osnovni oblik djela, ali kada razmatra vrstu i raspon kazne, treba uzeti u obzir motiviranost predrasudama kao otegotnu okolnost, što će, u određenim slučajevima, značiti izricanje strože kazne.

d. Napomena u svezi s primjenom izmjena i dopuna iz 2010. godine

U vrijeme izrade izvješća, Misija je identificirala samo jedan predmet koji je kvalificiran sukladno izmjenama i dopunama iz 2010. godine, opisanim u gornjem dijelu teksta. Posljedica toga je da se analize njihove primjene i utjecaj još uvijek ne mogu uraditi. Međutim, Misija jeste identificirala predmete u kojima su se mogle primijeniti nove odredbe, a to nije bio slučaj – vidjeti primjer broj 5 u poglavlju III. Ova činjenica ukazuje na to da je potrebna provedba daljnjih obuka i podizanje svijesti policije i pravosuđa o ovim novim izmjenama i dopunama, kao i da je potrebna obuka o provedbi istrage i kaznenog gonjenja kaznenih djela počinjenih iz mržnje uopće, što se stalno naglašava u ovom izvješću.

2.3. Izazivanje mržnje, razdora i netrpeljivosti

Svi kazneni zakoni u BiH imaju odredbu kojom se zabranjuje, u širem smislu, izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje (vidjeti Aneks II).³⁹ Kazneni zakoni RS, Federacije BiH i Brčko distrikta BiH preuzeli su ovu odredbu iz Kaznenog zakona bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Ova odredba je, u veljači 2010. godine, uvrštena i u Kazneni zakon BiH.

³⁸ Članak 37. KZ RS i članak 49. KZ Brčko distrikta BiH.

³⁹ Komentar o „izazivanju mržnje” u KZ FBiH i KZ RS nalazi se u *Komentarima krivičnih/kaznenih zakona u BiH*, autora Miloša Babića, Ljiljane Filipović, Ivanke Marković i Zdravka Rajića, Knjiga II., str. 1814.-1815. (o članku 390. KZ RS) i 961.-962. (o članku 163. KZ FBiH), VE/Europska komisija, Sarajevo, 2005. godine.

Ovim odredbama zabranjuju se određeni oblici govora mržnje – bilo u pisanom ili usmenom obliku⁴⁰ – i propisuju kazne zatvora onome **tko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima.**⁴¹ Međutim, treba istaknuti da, sukladno preciznoj jezičnoj formulaciji ove odredbe, točan oblik izazivanja ili raspirivanja nije ograničen na govor ili druge vrste izražavanja, nego i na druga djela.⁴²

Postoje izričite odredbe koje propisuju i inkriminiraju druga djela koja izazivaju, odnosno raspiruju nacionalnu, rasnu i vjersku mržnju, razdor i netrpeljivost u stavkama odredbe, kojom se regulira „izazivanje mržnje” u kaznenim zakonima entiteta i Brčko distrikta BiH.⁴³ Primjerice, u kaznenim zakonima entiteta i Brčko distrikta BiH uvrštena je odredba kojom se zabranjuje izlaganje poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenje tuđih simbola, skrnavljenje spomenika, spomen-obilježja ili grobova, za što se propisuje kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.⁴⁴

U Kaznenom zakonu Federacije BiH također postoji referenca na „izazivanje mržnje” u odredbi „Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radio ili televizijske stanice,” kojom se propisuje da će: „Ko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili potiče na nasilje, narodnosne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnog reda ili mira, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.”⁴⁵ Slična odredba propisana je i Kaznenim zakonom Brčko distrikta BiH.⁴⁶

-
- 40 Napominjemo da se u izvješću komesara za ljudska prava VE, u paragrafu 64. navodi: „komesar poziva vlasti u Bosni i Hercegovini da izmijene i dopune odredbu o „izazivanju nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti” tako da obuhvati sve oblike govora mržnje, sukladno Preporuci broj R (97) 20 Komiteta ministara o „govoru mržnje”. Vidjeti: Thomas Hammarberg, komesar za ljudska prava VE, nakon posjeta BiH, od 27. do 30. studenoga 2010. godine, dostupno na: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1766837>
- 41 Vidjeti: Aneks II, članak 145a KZ BiH propisuje: „Tko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine ...”. Također vidjeti: članak 160. KZ Brčko distrikta BiH, članak 163. KZ FBiH i članak 294a KZ RS.
- 42 ODIHR je stvarno značenje i opseg ove odredbe doveo u pitanje. U nedavnoj analizi koju je uradio ODIHR, navodi se da termini „raspirivanje”, „razdor” i „netrpeljivost” stvaraju zabunu i krše načelo pravne sigurnosti zbog njihovog izrazito širokog značenja. Kako bi se to izbjeglo, čini se da je potrebno stalno sudske tumačenje ovih termina. Vidjeti: *Mišljenje OEES/ODIHR-a na Nacrt izmjena i dopuna Kaznenog zakona Federacije BiH*, ODIHR, srpnja 2009. godine, dostupno na: <http://www.legislationline.org/documents/id/15597>
- 43 Pogledati cijeli tekst odredbe u Aneksu – vidjeti: članak 163. stavak (2) KZ FBiH, članak 294a stavak (2) KZ RS i članak 160. stavak (2) KZ BDBiH.
- 44 Članak 294a KZ RS i članak 160. stavak (2) KZ Brčko distrikta BiH.
- 45 Vidjeti: članak 363. stavak (2) KZ FBiH. Članak 15. (Programska ograničenja) Zakona o radioteleviziji RS, „Službeni glasnik RS”, broj: 49/06, također koristi sličnu formulaciju. U članku 15. stavak (1) navodi se da „RTRS neće emitovati materijal koji svojim sadržajem ili tonom podstiče nacionalnu, etničku, vjersku ili rasnu mržnju, netrpeljivost ili diskriminaciju prema pojedincima i grupama ili, koji bi, na osnovu razumnog prosuđivanja, mogao izazvati nasilje, nered ili nemire, ili bi mogao poticati na izvršenje krivičnih djela.”
- 46 Člankom 357. stavak (2) KZ Brčko distrikta BiH (Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radio ili televizijske stanice) propisuje se: „Ko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili potiče na nasilje, narodne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnoga reda ili mira, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.” (kurziv dodan)

Kroz aktivnosti praćenja, Misija je uočila da je odredba „izazivanje mržnje” vjerojatno jedna od najčešće korištenih odredaba u predmetima u kojima postoji predrasuda kao motiv. Usprkos čestom korištenju te odredbe, kada se pogleda u primjenu ove odredbe u konkretnim predmetima koje prati Misija, otvaraju se pitanja oko njene dosljedne primjene, o čemu će se detaljnije govoriti u poglavlju III., u dijelu o izricanju kaznenih sankcija. Međutim, očekuje se da će ta pitanja biti riješena uvođenjem novih izmjena i dopuna.

2.4. *Drugi zakoni*

Osim u kaznenim zakonima, srodne odredbe mogu se naći i u drugim zakonima, posebno u svezi s izrazima i djelima koja, u širem smislu, izazivaju nacionalnu, vjersku ili rasnu mržnju.

Zakonima o javnom redu i miru RS, Brčko distrikta BiH i kantonalnim zakonima, jasno se propisuje da određeno ponašanje kojim se vrijeđaju nacionalni, vjerski ili rasni osjećaji građana u javnosti, mogu predstavljati prekršajno djelo, te bi, zbog toga, trebalo biti kažnjeno novčanom kaznom.⁴⁷ Primjerice, Zakonom o javnom okupljanju Brčko distrikta BiH, također se navodi da su: „Policijski službenici ovlašteni spriječiti ili prekinuti mirno okupljanje, ako se sudionici pozivaju ili potiču na (...) nacionalnu, rasnu, vjersku ili drugu mržnju ili nesnošljivost.”⁴⁸ Isto tako, Zakon o radioteleviziji RS zabranjuje emitiranje materijala koji, svojim sadržajem ili tonom, potiče nacionalnu, etničku, vjersku ili rasnu mržnju, netrpeljivost ili diskriminaciju prema pojedincima i skupinama.⁴⁹ lična odredba postoji u Zakonu o radioteleviziji FBiH.⁵⁰ Konačno, primjer zakona kojim se zabranjuje „izazivanje mržnje” je Zakon o sprečavanju nereda na sportskim takmičenjima u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.⁵¹ U ovom Zakonu navodi se da „ ko pokuša unijeti ili unese i ističe u sportskom objektu

47 Člankom 3. stavak (7) Zakona o javnom redu i miru Brčko distrikta BiH, „Službeni glasnik BDBiH”, broj: 2/02, propisuje se: „Prekršaj javnog reda i mira čini ko na javnom mjestu govori, pisanjem ili na drugi način vrijeđa ili omalovažava patriotska, nacionalna, vjerska ili moralna osjećanja građana”; članak 7. Zakona o javnom redu i miru RS, „Službeni glasnik RS”, broj: 20/07, (Svađa, vika, vriska i nepristojno ponašanje) propisuje: „Ko narušava javni red i mir svađom, vikom, vriskom, izvođenjem ili reprodukcijom muzičkih sadržaja ili tekstova, nošenjem ili isticanjem simbola, slika, crteža ili tekstova, nepristojnog, uvredljivog ili uznemiravajućeg sadržaja i drugim nepristojnim ili drskim ponašanjem, kaznit će se novčanom kaznom od 50 do 300 KM.” Također, između ostalog, vidjeti kantonalne zakone o javnom redu i miru, primjerice, članak 8. stavak (5) točka j) Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira Kantona Sarajevo, članak 3. Zakona o javnom redu i miru Tuzlanskog kantona, članak 8. Zakona o javnom redu i miru Hercegovačko-neretvanskog kantona.

48 Članak 13. Zakona o javnom okupljanju Brčko distrikta BiH, „Službeni glasnik BDBiH”, broj: 26/04.

49 Članak 15. Zakona o radioteleviziji RS. Ovo je u Federaciji BiH propisano člankom 363. stavak (2) KZ FBiH (Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radio ili televizijske stanice): „Ko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje, ili govor koji očitito poziva ili potiče na nasilje, nacionalne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnog reda ili mira, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.”

50 Člankom 15. stavak (1) Zakona o radioteleviziji FBiH propisuje se: „RTV FBiH neće emitirati materijal koji svojim sadržajem ili tonom potiče etničku, vjersku ili rasnu mržnju, netrpeljivost ili diskriminaciju prema pojedincima i grupama ili koji bi, na temelju razumnog suda, mogao izazvati nasilje, nered i nemire, ili bi mogao poticati na izvršenje kaznenog djela.”

51 Zakon o sprečavanju nereda na sportskim takmičenjima Hercegovačko-neretvanskog kantona (HNK), „Službene novine HNK”, broj: 3, 22. travnja 2005. godine.

transparent ili drugu stvar s obilježjem koje izaziva ili potiče mržnju ili nasilje” ili „za vrijeme sportskog takmičenja pjeva pjesme ili dobacuje takmičarima ili drugim gledaocima poruke čiji sadržaj iskazuje ili potiče mržnju,” kaznit će se za prekršaj novčanom ili zatvorskom kaznom.⁵²

UKRATKO

Usvajanje izmjena i dopuna o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje u kaznenim zakonima RS i Brčko distrikta BiH pozitivan je pomak, jer ove izmjene i dopune značajno doprinose kapacitetu BiH da se učinkovito bori protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Ovim izmjenama i dopunama, za koje se očekuje da će biti usvojene i u Federaciji BiH, uvodi se sljedeće:

- Definicija „mržnje” u opći dio kaznenih zakona;
- Kvalifikatorni oblici za određena djela, gdje je predviđena stroža kaznena sankcija ako je djelo počinjeno iz „predrasuda”;
- Uvrštavanje motiviranosti predrasudama kao otegotne okolnosti prilikom odmjerenja kazne za *bilo koje* kazneno djelo.

Sve u svemu, ove izmjene i dopune su temeljne, jer one također signaliziraju potencijalnim žrtvama, počiniteljima i društvu da će kaznena djela počinjena iz mržnje biti shvaćena ozbiljno.⁵³ Usprkos uvođenju takvih izmjena i dopuna u kaznene zakone u BiH, još postoji potreba za kreiranjem sudske prakse u svezi s ovim odredbama.

52 Članak 4. Zakona o sprečavanju nereda na sportskim takmičenjima Hercegovačko-neretvanskog kantona, *supra* fusnota 51. i *vidjeti* članak 31. Zakona o sprečavanju nereda na sportskim takmičenjima Hercegovačko-neretvanskog kantona, *supra* fusnota 51. Pored toga, ovaj Zakon propisuje da, ako netko počini kazneno djelo koje je propisano kao kazneno djelo počinjeno iz mržnje u Kaznenom zakonu, takvoj osobi može se zabraniti da nazoči natjecanju u razdoblju do jedne godine; također, takvoj se osobi može izreći zabrana u trajanju od šest mjeseci do jedne godine ako počini neko nezakonito djelo prije, tijekom i nakon natjecanja.

53 *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje*, *supra* fusnota 1. Simbolika, koju će imati uvođenje zakonodavstva o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, jedan je od važnih razloga zašto to treba učiniti.

III AKTUALNE PREPREKE U UČINKOVITOJ BORBI PROTIV KAZNENIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Identificiranje vjerodostojnih trendova i razvoja u oblasti kaznenih djela počinjenih iz mržnje problematično je zbog trenutačne situacije u svezi s prijavljivanjem kaznenih djela počinjenih iz mržnje i prikupljanjem podataka u BiH. Međutim, Misija je, kroz svoje aktivnosti praćenja, uočila pet najvažnijih aspekata procesuiranja i reagiranja na kaznena djela počinjena iz mržnje:

- Istraga i kazneno gonjenje;
- Kaznene sankcije i naknada štete;
- Odgovor dužnosnika i organa lokalnih vlasti;
- Prevencija, potpora i uloga civilnoga društva;
- Prikupljanje podataka i statističkih podataka

1. KLJUČNA PITANJA U SVEZI S ISTRAGOM I KAZNENIM GONJENJEM U BOSNI I HERCEGOVINI

1.1. Međunarodni standardi

Jedan od ključnih međunarodnih standarda, koji se odnosi na kaznena djela počinjena iz mržnje, jeste **obveza države da učinkovito i detaljno istraži kaznena djela motivirana mržnjom**. Paralelno s ovom obvezom postoji s njom povezana obveza da se osigura da tužiteljstvo **prepozna motiviranost predrasudama**.⁵⁴

⁵⁴ Vidjeti: *Opća politička preporuka ECRI-ja broj: 1* o borbi protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma, netolerancije i rasne diskriminacije, usvojena 4. listopada 1996. godine, točka A, str. 5. U ovoj Preporuci ECRI je propisao da države trebaju „osigurati prioritarno, aktivno i dosljedno procesuiranje rasističkih i ksenofobnih kaznenih djela.“; članak 4. Okvirne odluke Vijeća EU-a iz 2008. godine, *supra* fusnota 21, „...države članice će poduzeti potrebne mjere da se rasistički i ksenofobni motivi uzmu u obzir kao otegotna okolnost, ili da sud takav motiv može uzeti u razmatranje kod odmjerenja kazne...“; *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, ESLJP, *supra* fusnota 24., paragraf 115.: „...Postupanje s rasno motiviranim nasiljem

Europski sud za ljudska prava (ESLJP) ustanovio je da države potpisnice imaju dužnost da istraže moguće rasne motive i motive iz predrasuda, sukladno pozitivnim odredbama koje proistječu iz članka 2. (pravo na život) i članka 3. (pravo na slobodu od mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne) EKLJP-a. U predmetu *Nachova i drugi protiv Bugarske*, koji se odnosi na smrt dva građanina Bugarske (oba romskog podrijetla), ESLJP je utvrdio da je „zakonska obveza države potpisnice da istraži moguće rasističke motive prilikom počinjenja djela nasilja” i da to mora provesti na nepristran način.⁵⁵ Zatim, u drugom predmetu, koji se odnosi na smrt osobe romskog podrijetla, ESLJP je presudio da je neprihvatljivo da, iako je djelo bilo „najvjerojatnije potaknuto etničkom mržnjom”, istražiteljski tim nije poduzeo nikakve ozbiljne korake da identificira počinitelje i da je, osim toga, istraga uzela više vremena nego obično.⁵⁶ U predmetu *Šečić protiv Hrvatske*, ESLJP je podsjetio da, kad istražuju izgrede nasilja, državne vlasti imaju dodatnu dužnost poduzeti razumne korake, kako bi **raskrinkale svaki rasistički motiv i utvrdile jesu li u tim događajima mogle ulogu odigrati etnička mržnja ili predrasude.**⁵⁷ Ukoliko ne budu poduzeti ovi dodatni koraci, što znači da država tretira nasilje ili incidente izazvane predrasudama jednako kao i druga obična kaznena djela, „država zatvara oči pred specifičnom prirodom djela, koja imaju izrazito destruktivan utjecaj na temeljna

i brutalnošću na isti način kao sa slučajevima koji nemaju rasističke konotacije je zatvaranje očiju pred specifičnom prirodom djela koja posebno ugrožavaju osnovna prava.

- 55 *Nachova i ostali protiv Bugarske*, ESLJP, *supra* fusnota 24., paragraf 160. Veliko vijeće zauzelo je isti stav kao i Vijeće da „...države imaju opću obvezu prema članku 2. Konvencije da provedu učinkovitu istragu u slučajevima lišenja slobode. [...] Ta obveza mora se provesti bez diskriminacije, kako to predviđa članak 14. Konvencije [...] [K]ada postoji sumnja da je uzrok nasilja bio rasizam, onda je posebno važno da se provede žurna i neovisna službena istraga, uzimajući u obzir potrebu da se stalno ističe društvena osuda rasizma i etničke mržnje, te da se očuva povjerenje manjinskih skupina u sposobnost organa vlasti da ih zaštite od prijetnji rasističkim nasiljem. Ispunjavanje ove obveze države iz članka 2. Konvencije podrazumijeva da nacionalni pravni sustav mora pokazati svoje kapacitete za primjenu kaznenog zakonodavstva protiv onih koji su ubili drugu osobu, bez obzira na rasno ili etničko podrijetlo žrtve (*vidjeti Menson i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (dec.), broj 47916/99, ECHR 2003-V). [...] [K]ada se vrši istraga nasilnih incidenata, a posebno ubojstava, koje počinju policija, državni organi vlasti imaju dodatnu obvezu da poduzmu sve razumne korake da otkriju rasistički motiv i da dokažu je li etnička mržnja ili predrasuda imala ulogu u događajima. Propust da se to uradi, te da se rasistički incidenti i brutalnost tretiraju na isti način kao i slučajevi, koji nemaju rasistička obilježja, značilo bi zatvaranje očiju pred specifičnom prirodom djela koja imaju izrazito destruktivan utjecaj na temeljna prava čovjeka.” Veliko vijeće dodalo je (*vidjeti* paragraf 161.) da je „obveza organa vlasti da provedu istragu o postojanju moguće veze između rasizma i nasilja dio njihove proceduralne obveze, koja proistječe iz članka 2. Konvencije, ali se može promatrati i kao obveza iz članka 14. Konvencije u svezi s člankom 2. da se osigura uživanje prava na život bez diskriminacije.”
- 56 *Angelova i Ilijev protiv Bugarske*, *supra* fusnota 24., paragraf 105.: Sud je utvrdio povredu članka 2. da se „provede učinkovita, odlučna i ekspeditivna istraga smrti aplikantovog rođaka, te da u obzir nije uzet rasni motiv napada, niti potreba da se zadrži povjerenje manjinske skupine u sposobnost organa vlasti da ih zaštite od prijetnji rasnog nasilja.” U paragrafu 116., Sud je također utvrdio povredu članka 14. (načelo nediskriminacije) u svezi s člankom 2., navodeći da je „u potpunosti nedopustivo da vlasti nisu provele ekspeditivnu istragu protiv napadača, niti su im sudile, iako im je bilo poznato da je napad bio izazvan rasnom mržnjom.”
- 57 *Šečić protiv Hrvatske*, *supra* fusnota 17., paragraf 66.-69.: „Sud je naglasio da državni organi imaju dodatnu obvezu kod provedbe istrage u predmetima nasilja da poduzmu sve razumne korake da otkriju rasistički motiv i da utvrde jesu li etnička mržnja ili predrasude, možda, imale ulogu u događajima. Istina je da će dokazivanje rasnog motiva u praksi biti vrlo često izuzetno teško. Obveza tužene države da provede istragu o mogućem rasističkom predznaku nasilja predstavlja obvezu ulaganja maksimalnih napora i nije apsolutna; organi vlasti moraju poduzeti razumne radnje u okolnostima slučaja.” Prava, koja su dovedena u pitanje u ovom predmetu, su članak 3. EKLJP-a (Mučenje, neljudsko i ponižavajuće postupanje), članak 8. EKLJP-a (Poštivanje privatnosti), i članak 13. EKLJP-a (Pravo na učinkovit pravni lijek).

prava čovjeka.”⁵⁸ U predmetu *Milanović protiv Srbije*, iz 2010. godine, Sud je presudio da država, kada provodi istragu o nasilnim incidentima, ima dodatnu obvezu da raskrinka svaki vjerski motiv i utvrdi jesu li u tim događajima mogle ulogu odigrati vjerska mržnja i predrasude.⁵⁹

U ova tri predmeta, ESLJP je, također, utvrdio da je došlo do kršenja članka 14. (načelo nediskriminacije) u svezi s člankom 2. ili člankom 3. U predmetu *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, ESLJP je presudio da „organi vlasti nisu napravili neophodnu distinkciju od drugih djela koja nisu motivirana rasnim predrasudama, iz čega proistječe da je neopravdano postupanje u suprotnosti s člankom 14. Konvencije.”⁶⁰

Ukratko, iako priznaje praktične poteškoće u razotkrivanju motiviranosti predrasudama iza nekog određenog djela, ESLJP je odlučan, kada je riječ o obvezi država da provode odgovarajuću istragu i kazneno gonjenje, i daje neke smjernice o tome što sačinjava odgovarajuću istragu o takvim motivima: ona mora biti nepristrana, odlučna i ekspeditivna. ESLJP, također, ističe faktore ili pokazatelje predrasuda, koji se ne smiju ignorirati – primjerice, u predmetu *Nachova i drugi protiv Bugarske*, navedeno je da „svaki dokaz o rasističkom vrijeđanju od strane policijskih službenika u svezi s akcijom, koja uključuje uporabu sile protiv osoba, koje pripadaju etničkoj ili drugoj manjini, izuzetno je relevantan u odnosu na pitanje je li došlo do vršenja nezakonitog nasilja izazvanog mržnjom.”⁶¹

Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) proširuje dužnost da budu istraženi mogući rasni motivi, tako da ona obuhvata ne samo nasilje nad osobama, nego i nad imovinom.⁶² ECRI ističe da policija treba „detaljno istražiti rasistička djela, i na takav način što će uzeti u obzir rasističke motive u običnim kaznenim djelima.”⁶³ U konkretnoj referenci na BiH, ECRI je, u svom izvješću iz 2011. godine, istaknuo da su „teška kaznena djela počinjena [u BiH] protiv manjinskih povratnika, uključujući ubojstva, za koja je motiv ostao nerasvijetljen.”⁶⁴

Osim smjernica ECRI-ja, odluke Ministarskog vijeća OEES-a potiču države članice da „provedu pravodobnu istragu kaznenog djela počinjenog iz mržnje i osiguraju da kaznena djela iz mržnje budu priznata i javno osuđena...”⁶⁵ Okvirnom odlukom Europske Unije iz 2008. godine, također je naglašeno da svaka država članica mora

58 *Šečić protiv Hrvatske*, supra fusnota 17, paragraf 67.

59 *Milanović protiv Srbije*, ESLJP, 14. prosinca 2010. godine, aplikacija broj 44614/07, paragraf 96.-97.

60 *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, supra fusnota 24., paragraf 117.

61 *Nachova i ostali protiv Bugarske*, supra fusnota 24., paragraf 164. Sud, osim toga, navodi: „[k]ada se takav dokaz pojavi u istrazi, on mora biti provjeren – i ako bude potvrđen – potrebno je uraditi temeljit pregled svih činjenica, kako bi se otkrio mogući rasistički motiv.”

62 *Vidjeti: Izvješće ECRI-ja o BiH* iz veljače 2011. godine, u kojem se daje preporuka (s posebnim naglaskom na BiH) da se „za sve incidente s navodnim rasističkim nasiljem, bilo da se radi o napadu na ljude ili imovinu, provede nepristrana, odlučna i ekspeditivna istraga radi privođenja izvršitelja kaznenog djela pravdi. Izvješćem se upućuje poziv političkim liderima da prednjače u osuđivanju rasističkog nasilja, svaki put kada se ono desi.”

63 Također, *vidjeti* Opću političku preporuku ECRI-ja broj 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, supra fusnota 23.

64 *Izvješće ECRI-ja o BiH*, supra fusnota 22., str. 25.

65 Odluka MV OEES-a broj 9/09, supra fusnota 5., paragraf 6.

poduzeti neophodne mjere, kako bi osigurala pravodobnu provedbu istrage kaznenih djela, koja uključuju rasizam i ksenofobiju, i da istraga i kazneno gonjenje takvih vrsta djela ne smiju ovisiti o podnošenju prijave ili optužbi od strane svjedoka, nego moraju biti provedene *ex officio* od strane policije i agencija za provedbu zakona.⁶⁶

1.2. *Istraga i kazneno gonjenje djela motiviranih predrasudama*

Aktivnosti praćenja Misije pokazale su da postoji niz pitanja u fazi istrage i kaznenog gonjenja kaznenih djela počinjenih iz mržnje i incidenata motiviranih predrasudama, kojima organi vlasti moraju posvetiti daljnju pozornost. U ovom poglavlju obrađuju se dva ključna pitanja: a) neuvrštavanje predrasuda kao motiva u optužnice i b) nedosljednost u primjeni odredaba o „izazivanju mržnje”.

Treba reći da je neuvrštavanje predrasuda, kao motiva u optužbe, koje podnose tužitelji, na neki način povezano s načinom na koji tužitelj vodi istragu ili na koji policija vodi istragu prema uputama tužiteljstva. Treba naglasiti da su policija i tužiteljstvo podjednako odgovorni za pronalaženje i ispitivanje pokazatelja predrasuda u preliminarnoj istrazi i da informacije o takvim saznanjima moraju međusobno razmjenjivati.⁶⁷

Misija je doznala, kroz prikupljanje informacija od policijskih službenika i tužitelja, koji prate incidente motivirane predrasudama, o određenim nedostacima, koji se odnose na istragu potencijalnih kaznenih djela motiviranih predrasudama: nedostatak temeljitosti policije prilikom provedbe istraga i izvješćivanja o pokazateljima predrasuda, što za posljedicu ima da tužitelj nije obaviješten o takvim pokazateljima, kao i nedovoljne smjernice date od strane tužiteljstva policiji da dalje istraže moguće pokazatelje predrasuda. Ove napomene su samo indikativne zbog ograničenog pristupa koji Misija ima istražnim radnjama koje poduzimaju policija i tužiteljstvo. Iz sljedećeg primjera vidi se kako su unesene promjene u policijsko izvješće i kako tužitelj nije potvrdio postojanje pokazatelja predrasuda:

66 Okvirna odluka Vijeća EU-a iz 2008. godine, *supra* fusnota 21.

67 Za uvid u prava i obveze tužitelja i istražni postupak vidjeti članak 35.-37. ZKP BiH; članak 45.-47. ZKP FBiH; članak 43.-44. ZKP RS; članak 35.-37. ZKP BDBiH.

Primjer 1.

Prema inicijalnim zabilješkama policije i izjavama oštećene strane, 2010. godine je mlađi muškarac, Bošnjak, ušao u kuću 81-godišnje žene Srпкиnje u jednoj općini u FBiH s većinskim bošnjačkim stanovništvom. Selo u kojem je žena živjela nalazi se blizu srpskog povratničkog naselja. Po ulasku u njezinu kuću, optuženi je ženu pretukao. Udarao joj je glavom o zid, udarao je po nogama, vičući: „J*** ti mater, ubit ću te... što ti radiš u Federaciji... j*** ti srpsku mater.“ Policija je podnijela izvješće tužiteljstvu. Međutim, iz razloga nepoznatih Misiji, napravljene su izmjene u kaznenoj prijavi kroz službenu zabilješku, te su događaji opisani na sljedeći način: „Počinitelj je došao u kuću oštećene strane i, tijekom rasprave, je udario [žrtvu] nekoliko puta, uzrokujući lake tjelesne povrede.“ Nigdje u ovoj naknadnoj zabilješci nisu spomenute uvrede i prijetnje na etničkoj osnovi. Naredbom za provedbu istrage tužiteljstva ne spominju se elementi u svezi s etničkom pripadnošću, kao mogući motiv za incident. Na kraju, počinitelj je optužen za nanošenje „tjelesne povrede“, izostavljajući motiviranost predrasudama.

Izostavljanje predrasuda kao motiva u optužnicama

Kroz praćenje sudskih postupaka u predmetima gdje su identificirani jedan ili više pokazatelja predrasuda u opisu incidenta, Misija je uočila da ti pokazatelji predrasuda nisu reflektirani u optužbama koje je iznio tužitelj u optužnici. Ovo zapažanje obuhvata niz konkretnih situacija u kojima su pokazatelji predrasuda izostavljeni iz faze istrage – u nekim predmetima takvi pokazatelji nisu uzeti u obzir, a u drugima, jednostavno, nisu uvršteni u optužbe. Sljedeći primjeri ilustriraju različite vrste predmeta iz kojih je proisteklo ovo zapažanje.

Primjer 2.

Petnaestogodišnjeg dječaka hrvatske nacionalnosti je, 2009. godine, pretukla skupina maloljetnika, Bošnjaka, dok se na svom biciklu vraćao s igrališta u jednom selu u FBiH. U svojoj izjavi rekao je da su ga napadači najprije psovali, upućujući mu psovke na etničkoj osnovi, a onda su ga fizički napali, s očiglednom namjerom da mu nanesu povrede. Počinitelji su optuženi za nanošenje „teške tjelesne povrede“, bez spominjanja predrasuda, kao motiva. Osim toga, činjenični opis kaznenog djela koji je iznio tužitelj, odnosi se isključivo na način na koji je tjelesna povreda nanesena, a zabilježeno je da se desila „nakon verbalnog sukoba i gurkanja s oštećenom stranom.“ Nigdje nije spomenut uvredljivi jezik koji je korišten.

Primjer 3.

U FBiH, 2008. godine, muškarac, Hrvat, pod utjecajem alkohola, silom je ušao u kuću susjeda Roma. Muškarac je napao trudnu Romkinju, koja se pokušala sakriti ispod stola. Optuženi je onda krenuo u drugu prostoriju, gdje je fizički napao druge dvije Romkinje, psujući im „cigansku mater“, uključujući i vlasnicu stana, 73-godišnju ženu. Dvoje romske djece, od devet i deset godina, također je svjedočilo napadu na njihovu majku, i nasilju, koje se desilo toga dana. Ta 73-godišnja žena bila je srčani bolesnik i umrla je kasnije toga dana. Tužiteljstvo nije kvalificiralo kazneno djelo na način da je uzelo u obzir moguću motiviranost

predrasudama. Umjesto toga, optuženi je terećen za „nasilničko ponašanje“. Optuženi je proglašen krivim i izrečena mu je uvjetna osuda, s utvrđenom kaznom zatvora u trajanju šest mjeseci i rokom kušnje od dvije godine, na osnovu sklopljenog Sporazuma o priznanju krivnje. Nakon završetka postupka, tužitelj je indicirao Misiji da nije bilo dovoljno dokaza, koji bi dokazali nanošenje teške tjelesne ozljede. Prema Kaznenom zakonu FBiH, članak o „teškoj tjelesnoj ozljedi“ ima odredbu s povećanom kaznom, kada je kazneno djelo počinjeno na rasnoj, nacionalnoj ili vjerskoj osnovi.

Primjer 4.

U RS-u je, 2010. godine, počinitelj (Srbin) ušao u džamiju u centru grada, popeo se na minaret i mahao srpskom zastavom u jednoj ruci, dok je u drugoj držao Kuran i nož. Za ovo konkretno djelo, optužen je za „narušavanje nepovredivosti stana“, članak 170. stavka (1) KZ RS. Tužitelj nije uvrstio motiviranost predrasudama u optužnicu, usprkos činjenici da je

policija podnijela izvješće za ovaj incident sukladno članku 390. KZ RS – „izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje.“ Tužitelj je u optužnici naveo da je svrha počinjenih djela bila privlačenje pozornosti javnosti na loše uvjete života optuženog. Za „narušavanje nepovredivosti stana“, optuženi je kažnjen kaznom zatvora od dva mjeseca.⁶⁸

68 Optuženom su se na teret stavila još dva kaznena djela koja je počinio ranije. Pored članka 170. stavak (1) KZ RS, optuženi je proglašen krivim za krađu iz članka 231. stavak (1) KZ RS i kažnjen kaznom zatvora u trajanju od pet mjeseci.

Primjer 5.

Nekoliko dana nakon godišnje komemoracije žrtvama rata u istočnoj RS, u srpnju 2011. godine, skupina od četiri muškarca, Bošnjaka, iz FBiH, otišla je u kafić u susjedni grad u istočnoj RS i pozdravili su nazočne sa „Selam alejkum“. Kada je vlasnik kafića (Srbin) odgovorio sa „Dobro jutro“, ta četiri muškaraca su ga počela vrijeđati i nanositi štetu u kafiću, govoreći: „Ovo je Bosna, gdje se svi trebaju pozdravljati sa „Selam alejkum“, uzvikujući „Allahu ekber“. Četiri muškarca optužena su za „oštećenje tuđe stvari“ iz članka 249. stavka (1) KZ RS. Izjasnili su se krivima i naređeno im je da plate novčanu kaznu od 400 KM. U vrijeme počinjenja djela, ova odredba u KZ RS već je imala dodatni stavak, koji pokriva predmete, kada su takva djela oštećenja tuđih stvari počinjena „iz mržnje“ – tj. počinjena iz predrasuda, za koja je zapriječena kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Misija je od policijskih službenika koji su radili na provedbi istrage u ovom predmetu doznala da im je tužiteljstvo naložilo da podnesu prijavu za osnovni oblik kaznenog djela oštećenja tuđe stvari, usprkos pokazateljima predrasuda u ovom predmetu.

Poznato je da u mnogim predmetima može biti veoma teško otkriti i shvatiti razloge, koji stoje iza neuvrštavanja predrasuda kao motiva, osobito uzimajući u obzir diskrecijske odluke tužitelja. Kada je tijekom procesa praćenja predmeta bilo moguće pitati tužitelje za razlog neuvrštavanja predrasuda kao motiva, oni su navodili da često nemaju dovoljno dokaza, kako bi se utvrdila motiviranost predrasudama ili da je postojao alternativni motiv, koji je umanjivao značaj predrasuda, kao motiva, te je za posljedicu imao neuvrštavanje predrasuda kao motiva u optužnicu.

Na temelju informacija koje je Misija prikupila od policije i tužiteljstva, logično je sugerirati da takvo neuvrštavanje predrasuda kao motiva u optužnice također može biti pripisano rasprostranjenom nerazumijevanju koncepta kaznenih djela počinjenih iz mržnje i kako se takva kaznena djela mogu prepoznati. Dalje se to može razložiti na nepostojanje i nedovoljnu specijaliziranu obuku i edukaciju o složenosti kaznenih djela i incidenata motiviranih predrasudama. Osim toga, praznine u zakonu, također, imaju ulogu u ograničavanju policije i tužiteljstva da na adekvatan način provedu istragu i uvrste predrasude kao motiv u optužnice.

Drugi razlog za neuvrštavanje motiviranosti predrasudama u konačnu optužnicu može biti zbog činjenice što je, uopćeno govoreći, dokazivanje motiviranosti predrasudama znatno teže, i za njega treba puno više vremena nego za dokazivanje sastavnih elemenata običnih kaznenih djela, te se, posljedično, može vidjeti kao demotivacijski faktor za policiju i tužitelje. Kroz komunikaciju s policijom i tužiteljstvima, Misija je, također, uočila da oni često ne shvataju ili ne prepoznaju važnost i utjecaj koji utvrđivanje predrasuda kao motiva ima za žrtve i pogođene zajednice.

Nedosljednost u primjeni odredaba o „izazivanju mržnje”

Tijekom aktivnosti praćenja Misije uočeno je da postoji nedosljednost u tumačenju i primjeni odredaba o „izazivanju mržnje”. U nekim predmetima, tužitelji su koristili odredbu o „izazivanju mržnje”, a ponekad su ovu odredbu koristili u stjecaju s drugim kaznenim djelima, koja nisu povezana s mržnjom. Razlog za to je, vjerojatno, nepostojanje kvalifikatornog oblika određenih kaznenih djela u zakonima, koji sadrže odredbe o motiviranosti predrasudama. Primjerice:

Primjer 6.

U Republici Srpskoj je, 2008. godine, osoba, Bošnjak, rekla drugoj osobi (Srbin) sljedeće: „J*** vam četničku djecu i majku, znamo vas, poklat ćemo vas u Potočarima.” Osim toga, optuženi je udario žrtvu u glavu i nastavio ga tući, čak i kada je pao na tlo. Optužen je za „tjelesnu povredu”,

sukladno članku 155. stavak (1) KZ RS, u stjecaju sa djelom „izazivanje mržnje”, sukladno članku 390. stavak (1) KZ RS, te mu je izrečena uvjetna osuda, kojom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca i rokom kušnje od jedne godine.

Primjer 7.

Tijekom sahrane na pravoslavnom groblju, u gradu u sjeveroistočnom dijelu FBiH, u lipnju 2011. godine, jedna osoba zaustavila je svoj automobil i kroz prozor dovikivala uvrede na etničkoj osnovi, ljudima koji su bili na sahrani. Uskoro se vratio i ponovno vrijeđao nazočne i ispalio nekoliko metaka u zrak. Optužen je

za „nezakonito posjedovanje oružja i eksploziva,” sukladno članku 371. KZ FBiH, u stjecaju s odredbom „izazivanje mržnje”, sukladno članku 163. stavka (2) KZ FBiH. Kroz sporazum o priznanju krivnje dogovorena je jedinstvena kazna od jedne godine i tri mjeseca zatvora.

Osim toga, postoji nedosljedna primjena ove odredbe od strane tužitelja, što znači da se u nekim situacijama tužitelji oslanjaju isključivo na „izazivanje mržnje”, a u drugim situacijama, koje su činjenično veoma slične, tužitelji donesu odluku da ne podižu optužnicu na temelju te odredbe. Tabela u Aneksu IV daje više primjera koji ovo potvrđuju, a tri primjera u u donjem dijelu teksta, ilustriraju ovo zapažanje:

Primjer 8.

U Republici Srpskoj, osobe (Srbi) napale su, vrijeđale i prijetile skupini od tri osobe (Bošnjaci), koje su prolazile pored kafića u RS-u, gdje su sjedili optuženi. Uvrede su bile zasnovane na etničkoj pripadnosti i uključivale su psovke kao što su: „J*** ti tursku majku!“, „Trebalo vas poklati!“ i „Gotovo je za vas u ovom gradu!“ Kada su žrtve počele bježati, optuženi su potrčali za njima, bacajući kamenje na njih. Optuženi su uhvatili jednu osobu, ženu, i fizički je napali. Oni su, 2006. godine, optuženi za „izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti,“ sukladno članku 390. stavak (2) KZ RS sada članak 294a, odredbom koja je propisivala kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina. Osuđeni su na kaznu zatvora od 6 mjeseci, uvjetno 18 mjeseci.

Primjer 9.

Mladić (Hrvat) je, u prosincu 2011. godine, ušao u dvorište džamije i zapalio zastavu Islamske zajednice. Incident se desio dan nakon što su božićne jaslice zapaljene u istom gradu – u vrijeme izrade izvješća, u svezi s ovim incidentom provodila se istraga protiv tri osobe (Bošnjaci). Osoba je optužena za „izazivanje mržnje“, sukladno članku 163. stavak (1) KZ FBiH. Potpisan je sporazum o priznanju krivnje, a izrečena mu je uvjetna osuda s utvrđenom kaznom od sedam mjeseci zatvora i rokom kušnje od dvije godine. Optuženom je, također, naloženo da nadoknadi štetu u iznosu od 200 KM oštećenoj strani, Islamskoj zajednici u Stocu.

Primjer 10.

U Brčkom su, 2006. godine, dvojica optuženih prišla žrtvama u dva navrata i fizičkih ih napala. Na temelju izjava uzetih tijekom istrage, optuženi su ih, dok su ih tukli, vrijeđali na etničkoj osnovi i govorili im da „ih sve treba pobiti“. Iako se ovo desilo 2006. godine, optužnica je protiv optuženih podignuta tek 2008. godine za kazneno djelo „nasilničko ponašanje“, sukladno članku 356. stavak (2) KZ BDBiH, sa zapriječenoj kaznom od šest mjeseci do pet godina. Na osnovu sklopljenog sporazuma o priznanju krivnje, izrečena je kazna od 30 dana zatvora.

Predmeti, navedeni u gornjem dijelu teksta, jasni su primjeri situacija u kojima je došlo do fizičkog napada, oštećenja imovine i verbalnog napada, počinjenog iz predrasuda. Međutim, u prva dva primjera (primjeri 8. i 9.), počinitelji su optuženi **isključivo** za „izazivanje mržnje”, za razliku od trećeg primjera (primjer 10.) gdje su počinitelji optuženi isključivo za „nasilničko ponašanje”, bez spominjanja očigledne motiviranosti predrasudama, prilikom izricanja kaznene sankcije. U drugim predmetima, kao što je prikazano u primjerima u donjem dijelu teksta, uključujući uvredljive oblike govora, odredba o „izazivanju mržnje” se ne koristi, ponekad zato što se djelo kvalificira kao prekršaj.

Primjer 11.

U istočnom dijelu RS-a, u 2011. godini, dva dana nakon početka Ramazana, mladić (Srbin) je sprejom crvene boje nacrtao '4S'⁶⁹ na zidove kuća koje pripadaju povratnicima (Bošnjaci) u malom i izoliranom naselju, kao i sljedeću rečenicu na prilaznoj cesti do povratničke kuće: „Svi oni koji nešto vrijede, sada sjede u Hagu.” Mladić je optužen za prekršaj sukladno članku 7. Zakona o javnom redu i miru RS („svađa, vika, vriska i nepristojno ponašanje). Optuženi je priznao počinjenje tih djela i sud je izrekao opomenu.

Nepostojanje zauzetih stavova sudova u svezi s ovim odredbama, rezultiralo je da su one korištene kao pričuva opcija za predmete kaznenih djela počinjenih iz mržnje i da su primijenjene u situacijama za koje ih zakonodavac, vjerojatno, nije prvobitno namijenio. Za nadati se da će, u svjetlu izmjena i dopuna koje propisuju više opcija za kazneno gonjenje incidenata motiviranih predrasudama, doći do smanjenja ovih nedosljednosti. Daljnja stručna diskusija o tumačenju ovih odredaba i njihovoj primjeni bila bi poželjna.

Sukladno tome, bilo bi korisno da baza podataka Visokog sudbenoga i tužiteljskog vijeća BiH (VSTV BiH) obuhvata i detaljnu i ažuriranu bazu kaznenih djela počinjenih iz mržnje i incidenata počinjenih iz predrasuda.

69 Na ćirilicom pismu „4S” predstavlja srednjovjekovni srpski slogan: „Samo sloga Srbina spašava,” kojim se isticala potreba srpskog naroda za ujedinjenjem radi sačuvanja baštine i nacionalnosti. U BiH ga Bošnjaci i Hrvati doživljavaju u negativnom kontekstu, kao srpski nacionalistički simbol.

UKRATKO

Najvažnija zapažanja Misije u svezi s pristupom policije i tužiteljstva predmetima koji se odnose na predrasude, često su međusobno povezana, ali uopćeno govoreći, može ih se sažeti na sljedeći način:

- a. Nedovoljno utvrđivanje, istraživanje i pravilno prijavljivanje pokazatelja predrasuda od strane policije;
- b. Problemi u svezi sa komunikacijom i suradnjom između policije i tužiteljstava – uključujući i to što policija ne skrene uvijek pozornost tužitelja na pokazatelje predrasuda i nedovoljne smjernice tužiteljstva za provedbu istrage takvih pokazatelja;
- c. Neuvrstavanje motiviranosti predrasudama u optužnice;
- d. Nedosljedna primjena odredbe „izazivanje mržnje“.

Ova zapažanja otvaraju pitanja o tome poštuju li se dosljedno standardi ESLJP-a o istrazi i kaznenom gonjenju incidenata počinjenih iz mržnje, i zahtijevaju li daljnju akciju od strane relevantnih organa policijskih i pravosudnih vlasti.

2. IZRICANJE KAZNENIH SANKCIJA

2.1. Međunarodni standardi

Međunarodni standardi i smjernice upućuju države članice da propišu kaznene sankcije koje su **razmjerne težini kaznenog djela**. OESS je oslovio pitanje razmjernog kažnjavanja i povećanja kazni u Odluci Ministarskog vijeća, određujući da države članice moraju „usvojiti, tamo gdje je to primjereno, konkretne, prilagođene zakone za borbu protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje propisujući učinkovite kaznene sankcije koje će uzimati u obzir težinu ovakvih kaznenih djela.”⁷⁰ Ovaj standard se detaljnije razrađuje u Okvirnoj odluci Vijeća EU-a. Osim obvezivanja svake države članice da poduzme neophodne mjere da se osigura da ponašanje, motivirano rasizmom ili predrasudama, bude kažnjeno učinkovito, razmjernom i odvraćajućom kaznom, u Odluci se, također, određuje da za ova kaznena djela moraju biti zapriječene kazne od jedne do tri godine zatvora.⁷¹ Uz specifične vrste ponašanja navedene u ovoj Odluci, također se određuje da se za svako drugo djelo „rasistička ili ksenofobna” motivacija moraju uzeti u obzir kao otegotne okolnosti ili uzeti u razmatranje prilikom izricanja kaznene sankcije.

Osim razmjerne, učinkovite i odvraćajuće kaznene sankcije, međunarodni standardi utvrđuju i pravo žrtava ovakvih kaznenih djela na reparacije za nanesenu štetu – uključujući i materijalnu i nematerijalnu štetu.⁷² Općenito govoreći, *Međunarodna konvencija o uklanjanju svih vrsta rasizma i diskriminacije* (Konvencija) određuje obvezu država članica da osiguraju „učinkovitu zaštitu i pravne lijekove (...) za sve oblike rasne diskriminacije, pravednu i odgovarajuću reparaciju ili zadovoljenje za svaku štetu pretrpljenu kao rezultat takve diskriminacije.”⁷³ Ove obveze su potvrđene i preporukama ECRI-ja.⁷⁴

70 Odluka MV OESS-a broj 9/09, *supra* fusnota 5.

71 Okvirna odluka Vijeća EU-a iz 2008., *supra* fusnota 21., članak 3., Odlukom u članku 1. i 2. nabrajaju se djela iz njenog opsega.

72 Vidjeti: Opća skupština UN-a, *Deklaracija o temeljnim načelima pravde za žrtve kaznenih djela i zlorabe ovlasti*, 29. studenoga 1985., A/RES/40/34; Preporuka Komiteta ministara VE broj: R (85) 11, o položaju žrtve unutar kaznenog zakonodavstva, 28. lipnja 1985.; i Okvirna odluka Vijeća EU 2001/220/JHA o položaju žrtve u kaznenom postupku.

73 Članak 6. *Konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije*, *supra* fusnota 14.

74 Opća preporuka ECRI-ja broj: 1, *supra* fusnota 55., u kojoj se navodi da države potpisnice moraju kaznenim, parničnim ili upravnim zakonodavstvom staviti na raspolaganje odgovarajuća pravna sredstva žrtvama diskriminacije radi osiguravanja novčane ili druge vrste kompenzacije.

2.2. Izricanje kaznenih sankcija za kaznena djela počinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini

U ovom poglavlju koriste se predmeti iz Programa za praćenje sudskih postupaka Misije koja, kao što je ranije spomenuto, uključuju predmete prije 2008. godine, koji su praćeni kao dio Programa praćenja, koji se odnosio na nasilje povezano s povratkom.⁷⁵ Pregled kaznenih postupaka, koje je Misija pratila u predmetima s pokazateljima predrasuda i izrečene pravomoćne kaznene sankcije, mogu se naći u Aneksu IV.

a. Vrste kaznenih sankcija

Kazneni zakoni propisuju kaznu zatvora ili novčanu kaznu za kaznena djela počinjena iz mržnje. Praćenje sudskih postupaka, koje je provela Misija, ukazuje na to da su osobe, osuđene za kaznena djela počinjena iz mržnje u BiH, često kažnjene uvjetno i novčanom kaznom za počinjenje takvih djela.⁷⁶ KZ BiH propisuje da, prilikom donošenja odluke o izricanju uvjetne kazne, sud mora uzeti u obzir svrhu uvjetne kazne, ličnost i raniji život počinitelja, njegovo ponašanje nakon počinjenja djela, te stupanj kaznene odgovornosti.⁷⁷ Slične odredbe postoje i u kaznenim zakonima entiteta i Brčko distrikta BiH.⁷⁸

Problem koji je uočen u svezi sa zatvorskim kaznama propisanim u odredbama pod nazivom „izazivanje mržnje,” je neusklađenost zakona glede raspona kazni propisanih za ova djela. To zapravo znači da kaznene sankcije variraju od jednog kaznenog zakona do drugog, i nema dosljednosti.⁷⁹ Uopćeno govoreći, raspon kazni propisan za ova djela kreće se između, najmanje tri mjeseca, do najviše deset godina.⁸⁰

b. Neprepoznavanje predrasuda kao motiva prilikom izricanja kaznene sankcije

Kaznene sankcije, koje se izriču u predmetima očiglednih kaznenih djela počinjenih iz mržnje i u kojima se ne priznaje motiviranost predrasudama, naizgled su nerazmjerne težini kaznenog djela. Teško je, naravno, odrediti razmjernost kaznene sankcije u predmetima u kojima postoje pokazatelji predrasuda, a oni nisu bili prepoznati na pravilan način od strane tužiteljstva ili suda. Ipak, tamo gdje ti pokazatelji postoje,

⁷⁵ Vidjeti: poglavlje I., u dijelu Metodologija praćenja i kontekst.

⁷⁶ Članak 58. KZ BiH: „Svrha uvjetne osude je da se učinitelju krivičnog djela uputi upozorenje uz prijetnju kaznom (uvjetna osuda), kojim se omogućava ostvarenje svrhe krivično-pravnih sankcija izricanjem kazne bez njezinog izvršenja, kad izvršenje kazne nije nužno radi krivično-pravne zaštite.”

⁷⁷ Članak 59. KZ BiH.

⁷⁸ Članak 62. KZ FBiH, članak 47. KZ RS, članak 61. KZ BDBiH.

⁷⁹ Vidjeti Aneks II.

⁸⁰ Članak 145a stavak (1) KZ BiH propisuje kaznu zatvora od 3 mjeseca do 3 godine; članak 294a stavak (1) KZ RS propisuje do dvije godine; članak 160. stavak (1) KZ BDBiH propisuje kaznu zatvora od 1 do 5 godina; a članak 163. stavak (1) i stavak (3) KZ FBiH do 3, odnosno do 10 godina. Kazneni zakon BiH i KZ FBiH predviđaju i kvalifikatorni oblik, tako da je u oba zakona, ako je „izazivanje mržnje” počinila osoba koja ima položaj ili ovlasti, propisana stroža kazna zatvora, od 1 do 10 godina. Još jedan kvalifikatorni oblik, koji predviđa strože kažnjavanje je postojanje sljedećih elemenata – prisila, zlostavljanje, ugrožavanje sigurnosti, izlaganje poruzi narodnosnih, etničkih ili vjerskih simbola ili skrnavljenje grobova. Raspon kazne propisane za ova kaznena djela je od 6 mjeseci do 5 godina u RS i BDBiH i od 1 do 8 godina u FBiH. Još jedan kvalifikatorni oblik „izazivanja mržnje” je nastanak nereda, nasilja ili „teških posljedica” po zajednički život ljudi. U takvim slučajevima KZ BDBiH i KZ RS propisuju kaznu zatvora od 1 do 8 godina, a KZ FBiH od 1 do 10 godina.

i gdje su dokazani, isključivanjem predrasuda kao motiva u fazi izricanja kaznene sankcije, sud umanjuje ozbiljnost i učinak kaznenih djela počinjenih iz mržnje, koju ona imaju na žrtvu i širu zajednicu. Također, treba istaknuti da kaznena djela često uzrokuju veću štetu od običnih kaznenih djela, jer „neposredna žrtva može imati veće psihološke posljedice i povećan osjećaj ugroženosti, zato što nije u mogućnosti da promijeni onu osobinu zbog koje je postala žrtva.”⁸¹

Prema saznanjima prikupljenim kroz aktivnosti praćenja Misije, stare odredbe u svezi s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje u kaznenim zakonima RS i BDBiH, bile su dovoljne da se postigne učinkovito kazneno gonjenje i kažnjavanje incidenata motiviranih mržnjom. Nove promjene, uvedene u kazneno zakonodavstvo u RS i BDBiH, unaprijedile su pravnu osnovu, omogućavajući učinkovitije kazneno gonjenje i sankcioniranje kaznenih djela počinjenih iz predrasuda.⁸² Kao što je navedeno u gornjem dijelu teksta, ti kazneni zakoni sada propisuju detaljne definicije mržnje, kao motiva i, također, izričito obvezuju sudove da taj motiv uzmu u obzir kao otegotnu okolnost prilikom određivanja kaznene sankcije za svako kazneno djelo. Tim izmjenama i dopunama uveden je i niz kvalifikatornih oblika kaznenih djela zasnovanih na predrasudama. Tabela s povećanim kaznama zasnovanim na motiviranosti predrasudama, sukladno zakonskom okviru izmijenjenom i dopunjenom 2010. godine, nalazi se u Aneksu III.

KZ FBiH nije izmijenjen i dopunjen sukladno međunarodnim standardima, za razliku od kaznenih zakona RS i BDBiH, što postavlja pitanje o učinkovitosti odgovarajućih kaznenih sankcija. Primjerice, kazneno zakonodavstvo FBiH ne propisuje da se predrasude na osnovu seksualne orijentacije uzmu u obzir kao otegotna okolnost u predmetu kakav se nalazi u primjeru u donjem dijelu teksta:

Primjer 1.

Tijekom otvaranja izložbe na *Queer festivalu*, 24. rujna 2008. godine, skupina od oko 70 prosvjednika okupila se ispred Akademije likovnih umjetnosti u Sarajevu i na nasilan način prekinula događaj, izvikujući uvrede i bacajući kamenje na posjetitelje. Usprkos većoj nazočnosti policije i angažmanu privatne zaštitarske agencije, osam osoba je zadobilo povrede. Značajno je da su se neki od napada desili u susjednim ulicama ili u naseljima, koja su i po nekoliko kilometara udaljena od same Akademije. Osam je osoba privedeno. Jedan osamnaestogodišnji muškarac, kojeg su svjedoci vidjeli kako napada dva novinara, optužen je za „nasilničko ponašanje”, sukladno članku 362. stavak (1) KZ FBiH, u svezi sa „sprečavanjem službene osobe u vršenju službene radnje”, sukladno članku 358. KZ FBiH. Optuženi je sklopio Sporazum o priznanju krivnje i osuđen je na jednu godinu zatvora, s rokom kušnje od dvije godine. Drugi devetnaestogodišnjak je, također, optužen za „nasilničko ponašanje”, sukladno članku 362. stavak (1) KZ FBiH za nanošenje lakših tjelesnih ozljeda jednoj osobi i oštećenje vozila. Ovaj optuženi je proglašen krivim i izrečena mu je uvjetna osuda s utvrđenom kaznom zatvora od pet mjeseci, s rokom kušnje od dvije godine. Ni u jednom slučaju u optužnicama nije uvrštena predrasuda kao motiv.

81 *Praktični vodič za zakone o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, supra fusnota 13., str. 20.*

82 *Vidjeti: poglavlje II.*

U predmetu kao što je navedeni u primjeru u gornjem dijelu teksta, motiviranost predrasudama mogla se navesti u obrazloženju predrasude, jer svi kazneni zakoni u BiH navode „motive za počinjenje kaznenog djela”, kao jednu od okolnosti, koja utječe na visinu kazne. Međutim, motiviranost predrasudama rijetko se razmatra u sudovima u kontekstu otegotnih okolnosti. Iako kazneni zakoni ne daju eksplicitno različite motive koji se mogu uzeti u obzir, u Komentarima na kaznene zakone⁸³ ističe se „mržnja i osveta” kao otegotna okolnost koju treba uzeti u obzir u procesu određivanja kaznene sankcije.⁸⁴

Osim toga, u Komentarima se navodi da kada sudovi odluče izreći kaznu koja je ispod zakonskog minimuma moraju, također, uzeti u obzir predrasudu, kao motiv za počinjenje djela prilikom utvrđivanja postoje li „naročito olakšavajuće okolnosti” koje omogućavaju blažu kaznenu sankciju.⁸⁵ Primjerice, motiviranost predrasudama nije uzeta u obzir u sljedećem predmetu:

Primjer 2.

Osoba (Hrvat) je, 2006. godine, nacionalne, rasne i vjerske mržnje, bacila ručnu bombu iz vozila u pokretu, kojim je upravljala druga osoba, također Hrvat. Incident se dogodio u malom gradu u FBiH na području s hrvatskom većinom i malom zajednicom povratnika bošnjačke nacionalnosti. Ručna bomba je eksplodirala u dvorištu gradske džamije i oštetila imamovu kuću, kao i prozore stambenih zgrada preko puta ulice, te jedno vozilo, u vlasništvu Bošnjaka. Oba optužena teretila su se za „izazivanje

nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti,” sukladno članku 163. stavak (2) KZ FBiH i osuđena su na osam mjeseci zatvora, iako je propisani raspon kaznenih sankcija od jedne do osam godina. Sudbeno vijeće obrazložilo je ublažavanje kazne za oba optužena obrazlažući da su okolnosti, u cjelini, naročito olakšavajuće. Te okolnosti obuhvatale su činjenicu da su optuženi mladi, bez prethodnih osuda, da imaju malo sredstava za život, te da su nezaposleni.

83 *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u BiH, supra* fusnota 40., str. 274.

84 Ovdje je bitno naglasiti razliku između „mržnje” kao emocionalnog osjećaja prema određenoj osobi, i „mržnje” kao predrasude prema pripadnicima određene skupine. Tema ovog izvješća je ovaj drugi pojam „mržnje”.

85 Mogućnost izricanja kazne zatvora ispod zakonskog minimuma dopuštena je kada sud utvrdi postojanje posebno olakotnih okolnosti, koje ukazuju na to da svrha kažnjavanja može biti postignuta i blažom kaznom (*vidjeti*: članak 49. KZ BiH; članak 50. KZ FBiH; članak 38. KZ RS; i članak 50. KZ BDBiH). Uzimanje u obzir pobude kod učinjenja kaznenog djela, kada se izriče blaža kazna propisano je u članku 48. KZ BiH; članku 49. KZ FBiH; članku 37. KZ RS; i članku 49. KZ BDBiH.

U predmetu iz ovog primjera, sud je pokušao obrazložiti razloge za izricanje blaže kazne od one propisane Kaznenim zakonom, ali nije uzeo u obzir, niti odvagao moguću motiviranost predrasudama prilikom počinjenja ovog ozbiljnog djela, niti štetu, opasnost i utjecaj, koji je djelo imalo na zaštićene objekte i oštećene strane, donoseći takvu odluku.⁸⁶

Općenito govoreći, drugi način na koji sud može osigurati da se predrasude kao motiv u datom kaznenom djelu uzmu u obzir prilikom izricanja kaznene sankcije je prekvalifikacija djela, kada je to moguće učiniti na primjeren način, što može rezultirati povećanjem kazne. Zakoni o kaznenom postupku omogućavaju da sudac djelo drugačije pravno ocijeni, odnosno, da osudi počinitelja za kazneno djelo različito od onog sadržanog u optužnici formuliranoj od strane tužiteljstva. Sud nije vezan za pravnu kvalifikaciju kaznenog djela koju postavi tužitelj u optužnici, ali je, međutim, vezan za činjenično stanje i opis naveden u prvobitnoj, ili na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici, na osnovu dokaza iznesenih na glavnom pretresu.⁸⁷

c. Nedosuđivanje naknade štete

Svi zakoni o kaznenom postupku u BiH omogućavaju onima, koji su pretrpjeli štetu, kao rezultat datog kaznenog djela, da traže naknadu štete u tijeku kaznenog postupka – uključujući i materijalnu i nematerijalnu štetu, kao što je duševna bol.⁸⁸ Međutim, rezultati praćenja predmeta pokazali su da se ova opcija u praksi rijetko koristi.⁸⁹ Ovo je najviše zato što oštećene strane nisu na pravilan način i sukladno zakonu upoznate sa pravom da mogu koristiti tu mogućnost za vrijeme kaznenog postupka i zato što tužiteljstva i sudovi zauzimaju stav da bi prikupljanje potrebnih dokaza i rješavanje imovinsko-pravnih zahtjeva za vrijeme kaznenog postupka znatno produžilo postupak.

86 *Vidjeti*: Opća pravila za odmjeravanje kazne - članak 49. KZ FBiH koji propisuje: „(1) Sud će učinitelju krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to krivično djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, **pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra**, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinitelja, njegove osobne prilike i njegovo ponašanje nakon učinjenog kaznenog djela, te druge okolnosti koje se odnose na osobu učinitelja.“ (masna boja dodana)

87 Članak 280. Zakona o kaznenom postupku BiH (Vezanost presude za optužbu). Članak 280. stavak (1): „Presuda se može odnositi samo na osobu, koja je optužena i samo na djelo, koje je predmet optužbe sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici. (2) *Sud nije vezan za prijedloge tužitelja u pogledu pravne ocjene djela.*“ (kurziv dodan) *Vidjeti* slične odredbe u članku 295. ZKP FBiH; članku 294. ZKP RS i u članku 280. ZKP BDBiH.

88 Glava XVII., članak 193.-204. ZKP BiH; Glava XVII. članak 207.-218. ZKP FBiH; Glava XIV. članak 103.-114. ZKP RS; Glava XVII. članak 193.-204. ZKP BDBiH.

89 Radi olakšavanja postupka ostvarivanja naknade štete oštećenim, Misija je objavila letak pod nazivom: *Žrtva ste ili svjedok kaznenog djela? Upoznajte se sa vašim pravima i obvezama*, koji žrtvama i svjedocima u kaznenom postupku pruža ključne informacije o njihovim pravima, te formular koji oštećeni može ispuniti radi podnošenja imovinsko-pravnog zahtjeva.

Letak je dostupan na: http://www.oscebih.org/documents/oscebih_doc_2010122712570728eng.pdf, a formular na: http://www.oscebih.org/documents/oscebih_doc_2010122713020999eng.pdf

Iz tog razloga, Misija ima malo podataka o vrsti kompenzacija dosuđenih oštećenim stranama za štetu pretrpljenu kao rezultat kaznenog djela počinjenog iz predrasuda. Misija je zabilježila samo dva predmeta u kojima je dosuđena kompenzacija (oba u BDBiH). Jedan od njih opisan je u primjeru u donjem dijelu teksta:

Primjer 3.

U predmetu u BDBiH, u kojemu su počinitelji za pisanje grafitu uvredljivog sadržaja na javnim zgradama osuđeni u stjecaju za „oštećenje tuđe stvari“, za „izazivanje nacionalne mržnje“, sukladno članku 160. stavak (2) KZ BDBiH. Kažnjeni su kaznom zatvora od tri mjeseca i 15 dana, i četiri mjeseca i 15 dana. Naloženo im je da plate 5.317 KM kao naknadu Vladi Brčko distrikta BiH za obnovu fasada.

Dosuđivanje naknade štete od posebne je važnosti u predmetima kaznenih djela počinjenih iz mržnje, jer šalje jasnu poruku da organi lokalne vlasti neće tolerirati, niti zanemarivati ispoljavanje predrasuda, te tako ponovo uspostavlja osjećaj sigurnosti u zajednici.

UKRATKO

- Uopćeno govoreći, kaznene sankcije za kaznena djela počinjena iz mržnje trebaju biti strože, nego za ista djela počinjena u njihovim osnovnim oblicima (primjerice, bez predrasuda kao motiva ili drugih otegotnih okolnosti), kako bi se osiguralo da postoji pravedna i pravična zadovoljština za pretrpljenu štetu i kako bi se postigao odvraćajući učinak. Postoji zabrinutost zbog razmjernosti i učinkovitosti kaznenih sankcija izrečenih za kaznena djela počinjena iz mržnje u BiH, većinom zbog nepostojanja ili nedovoljne primjene odgovarajućih zakona.
- Nerazmatranje dosuđivanja naknade štete u većini predmeta praćenih kaznenih djela počinjenih iz mržnje je zabrinjavajuće. Eksplicitno pozivanje na predrasude, kao motiv za počinjenje kaznenog djela i dosuđivanje naknade za štetu, važni su načini za eksplicitno prepoznavanje pravog karaktera, ozbiljnosti i težine djela i davanja značaja iskustvu pojedinačne žrtve i pogođene zajednice.

3. ODGOVOR DUŽNOSNIKA I ORGANA LOKALNE VLASTI

Primjeren odgovor i osuda organa lokalne vlasti i vladinih dužnosnika ključna je komponenta u učinkovitoj borbi protiv incidenata motiviranih mržnjom. Izostanak javne osude ili raspirujuća reakcija onih čije odgovorne uloge prešutno šalju poruku da su takva kaznena djela prihvatljiva i beznačajna. Nasuprot tome, odlučan i odgovarajući odgovor dužnosnika šalje poruku potpore pojedinačnim žrtvama i pogođenim zajednicama, te jača osjećaj sigurnosti javnosti u BiH.

3.1. *Međunarodni standardi*

Standardi OEES-a pozivaju države članice i njihove relevantne organe vlasti da javno osude kaznena djela počinjena iz mržnje.⁹⁰ U jednoj od odluka Ministarskog vijeća OEES-a navodi se da države članice trebaju osigurati da dužnosnici, na odgovarajućoj razini, dosljedno i nedvosmisleno osude djela i ispoljavanja mržnje, posebno u političkom rakursu.⁹¹ Drugom Odlukom Ministarskog vijeća OEES-a pozivaju se politički predstavnici, uključujući i parlamentarce, da neprekidno ulažu napore i da odlučno odbace i osude ispoljavanje rasizma, ksenofobije, antisemitizma, diskriminacije i netolerancije, ispoljavanje ekstremizma povezanog s agresivnim nacionalizmom i neonacizmom, ujedno poštujući slobodu izražavanja.⁹²

Cilj javnog osuđivanja incidenata počinjenih iz predrasuda je prevencija i ograničavanje mogućih širih posljedica takvih incidenata. Verbalni odgovor popraćen jednostranom retorikom ili diskusijom o tome „tko je prvi počeo” nije adekvatna osuda. Odgovorom se treba staviti naglasak na osudu datog djela i svakog drugog djela ili incidenta slične prirode, i treba se naglasiti jednakost građana, bez obzira na njihovu nacionalnost, etnicitet, seksualnu orijentaciju, društveni status ili bilo koju drugu osobinu. Zato odgovor na kaznena djela počinjena iz mržnje ne smije biti ugrožen potporom jedne skupine ljudi ili jedne osobe protiv druge osobe, nego treba biti dat na objektivnan način, osuđujući sva djela potaknuta mržnjom.

Osim toga, organi lokalne vlasti pozivaju se da izrade dosljednu strategiju i praksu za borbu protiv mogućih ispoljavanja netolerancije. Postoje brojne dobre prakse i veoma konkretni koraci, koje organi vlasti mogu provesti. To, primjerice, može biti: uklanjanje uvredljivih grafita, promoviranje školskih projekata kroz koje će se učenici educirati o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, te kreiranje vijeća partnerstva u zajednici, kako bi se omogućilo predstavnicima općinskih vlasti i agencija za provedbu

90 *Vidjeti:* Odluku MV OEES-a broj 9/09, *supra* fusnota 5. Također, *vidjeti* Odluku MV OEES-a broj 4/03, *supra* fusnota 26.: „Javno osuditi, na odgovarajućoj razini i na odgovarajući način, nasilništvo motivirano diskriminacijom i netolerancijom” i Odluku MV OEES-a broj 12/04, *supra* fusnota 26.: „Boriti se protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje....i na odgovarajući način javno osuditi takva kaznena djela, kada se ona dese.”

91 Odluka MV OEES-a broj 10/05, *supra* fusnota 26.

92 Odluka MV OEES-a broj 10/07, *supra* fusnota 26, paragraf 1.

zakona da se sastanu sa predstavnicima civilnoga društva i vjerskih zajednica u svrhu razmjene informacija i potencijalnih problema.⁹³

3.2. Primjeri javnih osuda kaznenih djela počinjenih iz mržnje

U zadnje dvije godine, Misija je uočila adekvatniju osudu organa vlasti kaznenih djela počinjenih iz mržnje i incidenata počinjenih iz predrasuda u odnosu na vrijeme kada je Misija počela pratiti ovakvu vrstu incidenata. Vrijedno je istaknuti da je ovaj trend uočen na osnovu reakcija s kojima je Misija upoznata, te zato nije moguće govoriti o tom povećanju u apsolutnom ili statističkom pogledu. U tekstu koji slijedi data su dva primjera odgovarajuće javne osude organa lokalnih vlasti:

Primjer 1.

U srpnju 2010. godine, nepoznate osobe oštetile su pravoslavnu crkvu u Novom Sarajevu razbivši nekoliko svjetiljki i pločica koje su se nalazile izvan crkve, zbog rekonstrukcije krova. Osim što je obećao pomoć za popravku štete i što je tražio od policijskih i pravosudnih organa vlasti da ulože najveće napore u pronalaženju počinitelja, gradonačelnik je osudio incident govoreći da je posvećen zaštiti „ljudskih prava i sloboda svih građana Sarajeva, i da vjeruje da napadi na kuće molitve i mira u ovom gradu, bez obzira na vjersku ili etničku pripadnost, nikada neće naći plodno tlo.“ Ova izjava za medije objavljena je na web stranici Grada Sarajeva, kao i u različitim dnevnim novinama.

Primjer 2.

U kolovozu 2009. godine, na kući u Banjaluci pojavili su se grafiti sa sljedećim sadržajem: „Murija, poturice, židovske, krvave“ i „Hrvatsku decu na kolac“. Gradska uprava Banjaluke osudila je grafite i objavila sljedeću izjavu na svojoj web stranici: „Takvi ružni incidenti ne odražavaju stvarnu sliku Banjaluke, a počinitelji ovog djela, zasigurno, nisu svjesni štete koju nanose. Banjaluka je otvoren grad, u kojem su svi građani jednaki, bez obzira na njihovu nacionalnost, rasu ili spol. Gradska uprava Banjaluke želi iskoristiti ovu priliku da traži od centra bezbjednosti da poduzme sve mjere koje su im na raspolaganju kako bi pronašli počinitelje ovog djela.“

Misija je, također, uočila da se *Bezbjednosni forumi* u RS i *Bezbjednosna vijeća* u FBiH u nekim općinama koriste za oslovljavanje kaznenih djela i incidenata počinjenih iz mržnje. Ova tijela ustanovljena su u nekim općinama u BiH, kako bi okupila predstavnike lokalne policije, gradonačelnike, općinske službenike, manjinske i vjerske vođe i predstavnike građanskog društva, kako bi raspravljali o najvećim

⁹³ *Priručnik o razumijevanju kaznenih djela počinjenih iz mržnje, supra* fusnota 2., str. 12.-13. Kao primjer pokrenutih inicijativa u SAD-u vidjeti glavu 5. „Drugi vidovi reakcije na kaznena djela počinjena iz mržnje“ *Vodiča o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje za donositelje političkih odluka* (1997., Washington DC) Ureda za pravosudne programe Ministarstva pravde SAD-a.

sigurnosnim problemima u njihovoj općini.⁹⁴ Misija je 2011. godine započela s aktivnostima predstavljanja koncepta o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje u okviru bezbjednosnih foruma i vijeća u cijeloj BiH, s ciljem izgradnje kapaciteta i kreiranja koordiniranih i adekvatnih odgovora na kaznena djela počinjena iz mržnje na općinskoj razini. Tijekom ovih prezentacija nazočnima se dijelila i brošura: *Razumijevanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za Bosnu i Hercegovinu*.⁹⁵ Do sada je bilo nekoliko primjera o tome kako su *bezbjednosni forumi* na odgovarajući način osudili i poduzeli korake za borbu protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, kao primjerice:

Primjer 3.

Prema rezultatima praćenja Misije, bilo je nekoliko prijavljenih slučajeva napada na džamije u RS. Do 2010. godine, primijećeno je da organi lokalne vlasti nisu javno osuđivali ove incidente. Međutim, u oktobru 2010. godine, lokalni *Bezbjednosni forum* osudio je razbijanje prozora na gradskoj džamiji, što je bio treći takav napad u kratkom vremenskom periodu, te pozvali policiju da uloži

veće napore u sprovođenje istrage svih sličnih napada. Ova osuda je uslijedila nakon zahtjeva mjesnog imama da *Forum* uvrsti razmatranje ovih napada u svoj program rada. Osim osude *Foruma*, poduzete su i dodatne pozitivne mjere organiziranjem i postavljanjem nadzornih kamera u blizini džamije u svrhu povećane sigurnosti.

Ovi *bezbjednosni forumi*, odnosno vijeća, imaju potencijal da predstavljaju vrijednu platformu javnim dužnosnicima i drugim relevantnim akterima u općinama da redovito razgovaraju o lokalnim incidentima počinjenim iz mržnje i na koji način se oni trebaju rješavati, kako na kratkoročnom, tako i na dugoročnom planu. Još jedna korisna inicijativa na općinskoj razini da se na sveobuhvatan način integriraju reakcije na incidente počinjene iz mržnje je pozitivno prepoznavanje potrebe da se odgovori na takve incidente u komunikacijskoj strategiji općine. Općina Kiseljak usvojila je u prosincu 2010. godine komunikacijsku strategiju, u kojoj se navodi da će općina javno osuditi incidente, za koje je moguće da su uzrokovani rasnom, nacionalnom ili vjerskom mržnjom. Općenito govoreći, svrha komunikacijskih strategija općina je da se ojača kapacitet općina za komunikaciju s građanima, posebno kroz medije.

Usprkos gore navedenom zapažanju o davanju odgovarajuće osude, još uvijek se često dešava da javni dužnosnici propuste osuditi incidente počinjene iz mržnje. U BiH je prevladavajuća praksa da se organi vlasti ne oglašavaju nakon ovakvih incidenata. Paralelno s tim, ima i slučajeva u kojima organi vlasti nisu reagirali na odgovarajući način na incidente motivirane predrasudama, kao što se vidi iz primjera u donjem dijelu teksta:

94 Rad ovih organa je službeno podržan kroz Strategiju policije u zajednici BiH, koju je 2007. godine usvojilo Vijeće ministara BiH. Ovi organi još uvijek nisu uspostavljeni u svim općinama u BiH, a i njihova funkcionalnost razlikuje se od općine do općine.

95 *Priručnik o razumijevanju kaznenih djela počinjenih iz mržnje, supra fusnota 2.*

Primjer 4.

U listopadu 2009. godine, izbili su na temelju pretpostavljenoga neredi između navijača nogometnih etničkog podrijetla. Primjerice, klubova iz dva kantona.⁹⁶ Obje lokalni predstavnik iz jednog od dva strane sudjelovale su u nasilnim javno je izjavio da su navijači obračunima, koji su, navodno, protivničke ekipe namjerno napali započeli zbog problema s kartama njihove navijače neposredno nakon prije utakmice. Ukupno je šest osoba dolaska na stadion – na taj način ranjeno iz vatrenog oružja, od kojih praktično prebacujući svu krivicu je jedna podlegla, a 16 policajaca za sukob na gostujuće navijače. Te i desetine navijača zadobilo je povrede. Osim tipičnih obilježja navijače je javno nazivao „običnom nogometnoga huliganstva, u ovom bandom“, a za policajce koji su incidentu dominantni faktor su bile pokušavali da zaustave navijače predrasude, odnosno, bilo je dosta govorilo se da su branili živote i oštre retorike i verbalnih napada imovinu *svog naroda*.⁹⁷

Osjećaji izraženi u primjeru u gornjem dijelu teksta su neodgovarajući, jer šire razdor između građana, koristeći upravo onaj jezik, koji su počinitelji koristili u vrijeme počinjenja kaznenog djela.

UKRATKO

Polako, ali sigurno povećava se broj odgovarajućih reakcija organa lokalnih vlasti i dužnosnika na incidente počinjene iz mržnje. Takve reakcije ukazuju na bolje razumijevanje ozbiljnosti ovakvih djela i pozitivan su znak raširenijeg i sustavnijeg odgovora javnih službenika na ispoljavanje mržnje. Međutim, u BiH se još previše često događa da javni službenici uopće ne reaguju na kaznena djela počinjena iz mržnje. Ponekad, izjave javnih službenika odražavaju predrasude, koje su i dovele do incidenta, te tako povećavaju tenzije i netoleranciju.

⁹⁶ Također, vidjeti izvješće *Mediacentra Sarajevo*, dostupno na: <http://www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/strategije-isključivanja-govor-mržnje-u-bih>. *Mediacentar Sarajevo* analizirao je govor mržnje u razdoblju od siječnja do srpnja 2010. godine u okviru pilot-projekta pod nazivom: *Hate Speech Watch: Action against Hate Speech in BiH*. Ova analiza objavljena je u izvješću pod nazivom: *Strategije isključivanja: Govor mržnje u BH javnosti*. Izvješće obuhvata analizu medijskog predstavljanja dva konkretna incidenta, koji su se desili 2008. i 2009. godine – dešavanja u svezi s održavanjem *Queer festivala* u Sarajevu i sukobi navijača nogometnih klubova *Sarajevo* i *Široki Brijeg* u Širokom Brijegu.

⁹⁷ Nakon ovih dešavanja podignute su četiri optužnice. Optužnice su podnesene protiv 11 navijača *Sarajeva* za kazneno djelo iz članka 341. stavka (1) KZ FBiH (Učestvovanje u grupi ljudi koja učini krivično djelo); jednoga navijača *Širokog Brijega* za napad na službenu osobu iz članka 359. stavak (1) KZ FBiH (Napad na službenu osobu u vršenju poslova sigurnosti); jednog navijača *Širokog Brijega* za pokušaj ubojstva šest osoba iz članka 166. stavak (1) KZ FBiH (Ubojstvo); i na kraju, dva policajca optužena su za protuzakonito oslobađanje osobe lišene slobode iz članka 391. (Protuzakonito oslobađanje osobe lišene slobode). Prvostupanjska presuda donesena je krajem studenoga 2011. godine za 11 optuženih navijača *Sarajeva*, kojom je 10 od 11 optuženih proglašeno krivim i kažnjeno zatvorskom kaznom u rasponu od tri do 10 mjeseci. U vrijeme izrade ovog izvješća, ostala tri predmeta nisu bila riješena.

4. PREVENCIJA, POTPORA I ULOGA CIVILNOGA DRUŠTVA

Pored značaja koji ima javno i odgovarajuće osuđivanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje, također je ključno da organi vlasti, u suradnji sa civilnim društvom, usvoje sveobuhvatan pristup prevenciji i borbi protiv incidenata motiviranih predrasudama. Ovo podrazumijeva izgradnju i jačanje međusobnog razumijevanja, tolerancije i jedinstva kroz različite izvanpravne i izvansudske mjere. Tri će oblasti biti obrađene u ovom poglavlju: prevencija, pružanje potpore žrtvama i uloga NVO-a, odnosno civilnoga društva. Edukacija se smatra kamenom temeljcem opće prevencije, te učinkovitim sredstvom podizanja svijesti javnosti za oslovljavanja uzroka incidenata motiviranih mržnjom. Međutim, ako se incident motiviran mržnjom dogodi, ne treba podcjenjivati značaj koji ima potpora žrtvama od strane vladinih i nevladinih institucija, a pozornost treba biti usmjerena ka unapređivanju takve potpore. Na kraju, organizacije civilnoga društva imaju ključnu ulogu u borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, tako što poduzimaju preventivne mjere i pružaju potporu.

4.1. Međunarodni standardi

a. Prevencija i edukacija

Postojeće međunarodne smjernice i odredbe, koje se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje, ne obuhvataju samo mjere, koje poduzima pravosuđe, nego isto tako i šire preventivne mjere. OESS prednjači u donošenju ovakvih opsežnih odluka. Međutim, značaj ovih odluka je dodatno naglašen općim sveobuhvatnim standardima, kao što su oni koje je propisao Komitet za ukidanje rasne diskriminacije, a koji naglašava da države članice trebaju promovirati **nacionalno jedinstvo, toleranciju i mirni suživot** članova različitih nacionalnih i vjerskih skupina, kroz kampanje za podizanje svijesti javnosti i druge konkretne korake.⁹⁸

Visoki komesar za nacionalne manjine OESS-a je u ožujku 2009., te ponovno 2011. godine, prepoznao edukaciju, kao glavni faktor izgradnje međusobnog razumijevanja između različitih skupina, te unapređivanje tolerancije i jedinstva budućih generacija kroz sprečavanje da maloljetnici nasljeđuju stara stereotipna razmišljanja i predrasude.⁹⁹ U svezi s tim, Odlukom Ministarskog vijeća OESS-a je, također, naglašen značaj edukacije. Primjerice, Odlukom Ministarskog vijeća iz 2006. godine, OESS je pozvao države članice da „riješe glavni uzrok netolerancije i diskriminacije, tako što će potaknuti izradu sveobuhvatnih domaćih edukativnih politika i strategija, te mjera podizanja svijesti javnosti.”¹⁰⁰

98 Komitet za ukidanje rasne diskriminacije, *Zaključna zapažanja Komiteta za ukidanje rasne diskriminacije - Bosna i Hercegovina*, kolovoz 2010., CERD/C/BIH/CO/7-8, paragraf 10., dostupno na: http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/co/CERD-C-BIH-CO-7_8.doc

99 Visoki komesar za nacionalne manjine OESS-a, *Integracijom protiv separacije: obrazovanje u multietničkim društvima*, 18. ožujka 2009. godine Sarajevo, dostupno na: <http://www.osce.org/hcnm/36583>. Također, vidjeti obavijest za tisak u svezi s posjetom visokoga komesara za nacionalne manjine OESS-a Sarajevu 21. veljače 2011. godine, dostupno na: <http://www.oscebih.org/News.aspx?newsid=78&lang=EN>

100 Odluka MV OESS-a broj 13/06, *supra* fusnota 26., paragraf 5.

Osim odluka OEES-a, postoji još niz edukativnih standarda protiv segregacije i netolerancije u školama. Primjerice, Rezolucijom Europskog parlamenta o situaciji u BiH naglašava se da je:

„[E]dukacija glavno sredstvo za stvarno međuetničko pomirenje; [i] [...] u kontekstu pomoći EU, trebalo bi obratiti veću pozornost promoviranju inkluzivnog i nediskriminatornog edukativnog sustava, koji se temelji na toleranciji i poštivanju različitosti, te na uložnim naporima da se postigne sporazum o zajedničkoj povijesti.”¹⁰¹

Sličan naglasak na inkluzivnu edukaciju bez segregacije, stavljen je i u Preporuci VE za BiH te, u izvješću Specijalnog izvijestitelja UN-a za BiH.¹⁰² Edukacijske se mjere ne ograničavaju samo na tradicionalni pojam obrazovanja u školama, nego se odnose i na druge mjere, kao što je educiranje zajednica o ozbiljnosti incidenata počinjenih iz mržnje, te ohrabivanje žrtava da prijave kaznena djela počinjena iz mržnje.¹⁰³

b. Potpora i pomoć

U međunarodnom okviru je podjednaka pozornost posvećena preventivnim mjerama i pružanju pomoći žrtvama incidenata motiviranih predrasudama. Primjerice, preporučuje se da države članice OEES-a razmotre mogućnost da žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje imaju pristup savjetovanju i pravnoj pomoći, te učinkovit pristup pravdi.¹⁰⁴ Pored konvencionalnih mjera pružanja pomoći žrtvama, kao što su pravno zastupanje i psihološko savjetovanje, standardima OEES-a predviđa se da države članice trebaju „provoditi podizanje razine svijesti i edukaciju, posebno s agencijama za provedbu zakona, koja će biti usmjerena ka zajednicama i organizacijama civilnoga društva, koje pružaju potporu žrtvama kaznenih djela počinjenih iz mržnje.”¹⁰⁵

¹⁰¹ Europski parlament, *Rezolucija o situaciji u Bosni i Hercegovini*, 17. lipnja 2010. godine, RSP/2010/2734.

¹⁰² VE, *Preporuka 1454 (2000) o obrazovanju u Bosni i Hercegovini iz Rezolucije Parlamentarne skupštine*, 13. veljače 2001., paragraf 1.: „Skupština smatra da je obrazovanje u Bosni i Hercegovini jedan od najznačajnijih faktora, kako za uspostavu demokratske stabilnosti u državi, tako i za ostvarivanje povratka izbjeglica i raseljenih osoba.” Također, vidjeti Vijeće za ljudska prava UN-a, *Unapređivanje i zaštita svih ljudskih, građanskih, političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih prava, uključujući prava na razvoj, Izvješće specijalnog izvijestitelja*, Vernor Muñoz: Misija u BiH, (24. rujna – 2. listopada 2007. godine) A/HRC/8/10/Add.4.

¹⁰³ Odluka MV OEES-a broj 9/09, *supra* fusnota 5., paragraf 3.: „Poduzeti odgovarajuće mjere za poticanje žrtava da prijave kaznena djela počinjena iz mržnje, priznajući da prijavljivanje manjeg, od stvarnog broja kaznenih djela počinjenih iz mržnje, onemogućava državi da osmisli učinkovitu politiku borbe. U tom smislu treba razmotriti, kao dopunsku mjeru, metode kojim će se olakšati sudjelovanje civilnoga društva u borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje.”

¹⁰⁴ Odluka MV OEES-a broj 9/09 o borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, *supra* fusnota 5.

¹⁰⁵ *Ibid.*

c. Sudjelovanje civilnoga društva

Organizacije civilnoga društva predstavljaju ključnu komponentu napora uložених u prevenciju kaznenih djela počinjenih iz mržnje i uspostave učinkovite potpore za žrtve.¹⁰⁶ Ured za demokratske institucije i ljudska prava poduzeo je konkretne radnje na isticanju uloge civilnoga društva u pružanju pomoći žrtvama incidenata motiviranih predrasudama. Ured je naglasio da su predstavnici civilnoga društva često podsjećali državne organe vlasti na njihovu obvezu da reagiraju na kaznena djela počinjena iz mržnje i da je negdje „civilno društvo bilo instrument u osnaživanju zajednica da pokrenu društvene promjene i reforme zakonodavstva.”¹⁰⁷ Ured je u svojoj publikaciji pod nazivom: *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje – Vodič za NVO-e u regiji OEES-a*, pružio detaljne smjernice o tome na koji način NVO-i mogu pružiti potporu borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje.¹⁰⁸ Ukratko, NVO-i mogu pomoći u borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje na sljedeći način:¹⁰⁹

- Rad s organima vlasti na unapređenju zakonodavstva;
- Praćenje i prijavljivanje incidenata;
- Pomaganje žrtvama u komunikaciji s organima vlasti, naročito u ulozi posrednika;
- Pružanje praktične pomoći žrtvama kaznenih djela počinjenih iz mržnje, kao što su pravna pomoć, savjetovanje i druge vrste pomoći;
- Podizanje svijesti javnosti o postojanju diskriminacije, netolerancije i kaznenih djela počinjenih iz mržnje; i
- Zalaganje za poboljšanje borbe protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje.

4.2. Aktualna praksa

a. Prevencija

Prema saznanjima Misije, lokalni organi vlasti su s obrazovnim institucijama i njihovim polaznicima pokrenuli mali broj inicijativa, koje se odnose na očiglednu potrebu promicanja tolerancije i borbe protiv predrasuda. Međutim, postoji određeni broj *ad hoc* pozitivnih primjera, aktivnosti i inicijativa za promicanje tolerancije, suzbijanje incidenata motiviranih predrasudama i prevenciju sukoba među mladima. Primjerice, ministarstva obrazovanja u BiH su u 2009. godini, uz potporu organizacije *Save the Children UK*, izradila plan i program i priručnik za prevenciju nasilja koji se trebao provesti na satima razredne zajednice, u školama na cijelom teritoriju BiH nakon rujna 2010. godine.¹¹⁰

¹⁰⁶ *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje*, supra fusnota 1, str. 9.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje*, supra fusnota 1.

¹⁰⁹ *Ibid.*, str. 13.

¹¹⁰ U vrijeme izrade ovog izvješća Organizacija *Save the Children UK* već je bila zatvorila svoj Ured u BiH, pa su ministarstva obrazovanja u BiH ostala sama da provode plan i program. Veliki broj ministarstava nije očekivao da će se to desiti, a nisu bili spremni ni da organiziraju obuku, niti da je financiraju iz vlastitih sredstava. Misija je u prosincu 2010. godine pružila pomoć, tako što je podržala organizaciju obuke nastavnika iz svih škola u Tuzli, a trenutačno pruža potporu kantonalnim ministarstvima za obrazovanje u izradi strateških dokumenata u svezi s prevencijom nasilja u školama.

b. Potpora

Bosna i Hercegovina trenutno ne raspolaže zadovoljavajućim programom pružanja potpore žrtvama kaznenih djela, uključujući žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje.¹¹¹ Kao i kod preventivnih mjera, ne postoji sustav potpore žrtvama kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Drugim riječima, prisutan je nedostatak potpore vlasti u svezi s uklanjanjem grafita i obnavljanjem oštećene imovine i suradnje sa zajednicom i civilnim društvom na pružanju pomoći žrtvama da prijave takva kaznena djela i da se sa njima nose.

Ministarstvo sigurnosti BiH je Memorandumom o razumijevanju, koji je potpisan s ODIHR-om 2008. godine, preuzelo obvezu da će provesti niz aktivnosti koje će poboljšati reakciju policije na kaznena djela počinjena iz mržnje na cijelom teritoriju BiH.¹¹² Ove aktivnosti uključuju obuku policije za rad sa žrtvama i ugroženim zajednicama, kao i uspostavu stalnog mehanizma suradnje i konsultacije između policije, civilnoga društva, koje predstavlja manjinsku zajednicu i žrtve. Osim obuke za policiju o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje koja je održana 2009. godine, malo je toga urađeno na ovom planu pružanja potpore.¹¹³

c. Sudjelovanje civilnoga društva

Angažman civilnoga društva u BiH u borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, također je bio ograničen, iako su uočeni određeni pozitivni pomaci u ovoj domeni. Međureligijsko vijeće (MRV) je, u studenom 2010. godine, započelo praćenje napada na vjerske objekte i druga mjesta od značaja za vjerske zajednice u BiH. Ova aktivnost uključuje uspostavu baze podataka o incidentima motiviranim predrasudama.¹¹⁴ Pretpostavka je da će prikupljeni podaci pomoći u pronalaženju dugoročnih rješenja za smanjenje broja napada na vjerske objekte i službenike. Ova aktivnost za cilj, također, ima i uspostavu rutinske prakse prema kojoj predstavnici MRV, vjerske vođe na lokalnoj razini i načelnici općina, zajednički osuđuju svaki incident.

Helsinški odbor za ljudska prava RS je 2011. godine uradio preliminarnu analizu o nazočnosti govora mržnje na internetu i njegovom utjecaju na BiH. Ova analiza je dio projekta koji za cilj ima sudjelovanje u sveobuhvatnim i interresornim aktivnostima u borbi protiv govora mržnje na internetu i kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Pored toga, ovaj projekt ima za cilj da pokrene širu javnu i profesionalnu raspravu o mogućim rizicima po stabilnost BiH, koje sa sobom nose internet stranice koje promoviraju etničku, nacionalnu, rasnu i vjersku mržnju i nasilje

¹¹¹ Vidjeti: Misija OEES-a u BiH, *Zaštita i potpora svjedoka u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini*, siječanj 2010. godine, Sarajevo, dostupan na: <http://www.oscebih.org/Download.aspx?id=65&lang=EN>

¹¹² Memorandum o razumijevanju između ODIHR-a i Ministarstva sigurnosti BiH, 1. rujna 2008. godine, u pismohrani OEES-a, paragraf 8.

¹¹³ Vidjeti fusnotu 6.

¹¹⁴ Baza podataka obuhvata najvažnije podatke, kao što su: predmet napada, lokacija, priroda napada, napadači, motiv, reakcija organa vlasti i zajednice i kažnjavanje počinitelja.

Također, u vrijeme izrade ovog izvješća, NVO *Analitika* i Udruga tužitelja FBiH, trebali su započeti jednogodišnji projekt pod nazivom: „*Procesuiranje mržnje: usvajanje i primjena standarda EU-a i najbolji primjeri iz prakse u borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje u BiH*”, a NVO *Civil Rights Defenders* planirao je da u suradnji s Misijom provede aktivnosti sa skupinom NVO-a u svezi s reakcijom na kaznena djela počinjena iz mržnje. Još tri NVO-a: *Inicijativa mladih za ljudska prava*, *Asocijacija za demokratske inicijative* i *Sarajevo Open Centar*, održali su niz edukacija za aktiviste, koje su obuhvatale temu kaznenih djela počinjenih iz mržnje.

UKRATKO

Prevenција i potpora su ključne u borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje i općih naznaka netolerancije. Iako organi vlasti slabije reaguju, uključenost civilnoga društva je u porastu. Nepochjenjiva je sposobnost civilnoga društva da prepozna rane znakove nestabilnosti prouzrokovane incidentima motiviranim predrasudama, te da pruži potporu žrtvama i zajednicama i da lobira kod vlade i lokalnih organa vlasti za promjene u ovom području.

5. PRIKUPLJANJE PODATAKA I STATISTIČKIH PODATAKA

Prikupljanje podataka glavna je komponenta prevencije i reakcije na incidente motivirane predrasudama. Prednosti prikupljanja podataka su: veća vjerojatnoća da će žrtva prijaviti kazneno djelo počinjeno iz mržnje, pružanje prilike zajednici da razmotri načine borbe protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje, upozoravanje članova zajednice da se pobrinu za sigurnost svojih članova, te pružanje neophodnih podataka zakonodavnoj i izvršnoj vlasti za donošenje odluka u svezi s obrazovanjem, financiranjem, prevencijom i pomoći žrtvama.¹¹⁵

5.1. Međunarodni standardi

OESS igra vodeću ulogu u izradi međunarodnih standarda u svezi s prikupljanjem podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje. U nekoliko odluka Ministarskog vijeća OESS-a pozivaju se države članice da „prikupljaju, ažuriraju i javno objavljuju pouzdane detaljne podatke i statističke podatke o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, te nasilnim izljevima netolerancije, uključujući broj predmeta prijavljenih policiji, broj procesuiranih predmeta i vrste izrečenih sankcija.”¹¹⁶ Ovim standardima od država članica traži se da poboljšaju kapacitete civilnoga društva u praćenju i izvješćivanju o kaznenim djelima i incidentima počinjenim iz mržnje.¹¹⁷

Europska komisija protiv rasizma i netolerancije je u svom zadnjem izvješću o BiH, izričito pozvala organe vlasti da nastave s naporima na prikupljanju podataka o primjeni kaznenog zakona u ovom području,¹¹⁸ te da prate stupanj učinkovitosti odredaba Kaznenog zakona o rasizmu i rasnoj diskriminaciji.¹¹⁹ Sve ovo je s pretpostavkom da postoje adekvatne zakonske odredbe o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje i da se vrši praćenje i prikupljanje podataka o ovim kaznenim djelima.

5.2. Aktualna praksa

U BiH se ne vode službeni statistički podaci o kaznenim djelima motiviranim predrasudama.

Ranije navedeni Memorandum o razumijevanju između ODIHR-a i Ministarstva sigurnosti BiH iz 2008. godine, koji se prije svega odnosi na jačanje kvalitete obuke

¹¹⁵ Vidjeti: *Sprečavanje i reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje*, supra fusnota 1., str. 36., koji se poziva na priručnik koji je izradila. Organizacija Amerikanaca podrijetlom iz Kine, dostupno na: <http://www.ocanational.org/images/stories/docscenter/ocahatecrime2006.pdf>

¹¹⁶ Odluka MV OESS-a broj 9/09, supra fusnota 5.

¹¹⁷ Odluka MV OESS-a broj 13/06 i Odluka MV OESS-a broj: 9/03 „Poduzeti odgovarajuće mjere za poticanje žrtava da prijave kaznena djela počinjena iz mržnje, priznajući da prijavljivanje manjeg od stvarnog broja kaznenih djela počinjenih iz mržnje onemogućava državi da osmisli učinkovitu politiku borbe. U tom smislu treba razmotriti, kao dopunsku mjeru, metode kojima će se olakšati sudjelovanje civilnoga društva u borbi protiv kaznenih djela počinjenih iz mržnje.”

¹¹⁸ *Izvješće ECRI-ja o BiH iz 2011. godine*, supra fusnota 22., paragraf 22.

¹¹⁹ *Ibid.*, paragraf 17.

o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje za policajce, kao jedan od ciljeva navodi i „izradu učinkovitog obrasca za prikupljanje, analizu i distribuciju podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje.” U vrijeme izrade izvješća ovaj cilj još nije bio ispunjen.¹²⁰

Problem leži u činjenici da ministarstva unutarnjih poslova ne evidentiraju podatke o kvalifikatornom obliku počinjenih kaznenih djela. Tako, primjerice, evidentirat će se podaci o broju ubojstava, ali neće postojati podatak o tome koliko je ovih ubojstava bilo kvalifikatornog oblika, tj. motiviranih predrasudama. Sličan problem je prisutan i u podacima VSTV-a BiH o predmetima, koje je procesuiralo pravosuđe u BiH od 2008. godine. Ni u ovom slučaju podaci nisu razvrstani na način da su poznate optužnice za kaznena djela motivirana predrasudama.

Od svih kaznenih djela u kaznenim zakonima u BiH, koja propisuju predrasudu kao element, trenutno je moguće dobiti podatke iz policije i pravosuđa samo za kazneno djelo „izazivanja mržnje”, jer je to posebno kazneno djelo propisano kaznenim zakonima. Prema podacima koje je Misija prikupila od ministarstva unutarnjih poslova, od 2008. do 2010. godine policija je podnijela 32, 29, odnosno šest kaznenih prijava za ovo kazneno djelo u RS, FBiH, odnosno BDBiH.¹²¹

UKRATKO

Potrebno je da BiH uspostavi sustavan, usklađen i sveobuhvatan mehanizam prikupljanja podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje. Prikupljanje podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje predstavlja jedno od najvažnijih sredstava za unapređenje prevencije, jer na osnovu njih organi vlasti mogu uočiti stvarni obim problema i njegovu potencijalnu prijetnju društvenoj zajednici.

¹²⁰ ODIHR svake godine za potrebe godišnjega izvješća o incidentima i reakcijama na kaznena djela počinjena iz mržnje traži od država članica podatke o broju evidentiranih kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Ovi podaci kasnije su tabelarno prikazani u izvješću. U najnovijem izvješću je dio o podacima o broju kaznenih djela počinjenih iz mržnje u dijelu koji se odnosi na BiH ostavljen prazan. *Vidjeti: Izvješće ODIHR-a za 2011. godinu*, str. 96. (S.B.)

¹²¹ Prema ovim podacima, broj kaznenih prijava koje je podnijela policija za ovo kazneno djelo u 2008., 2009., odnosno 2010. godini je 11, 13, odnosno 8 u RS; 7, 18, odnosno 4 u FBiH; i o, 4, odnosno 2 u BDBiH.

IV PREPORUKE

Zakonodavnim organima Federacije BiH/Ministarstvu pravde Federacije BiH da:

- Parlament FBiH žurno usvoji neophodne zakonodavne izmjene i dopune, koje se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje, radi usklađivanja zakonodavstva FBiH s međunarodnim standardima.

Ministarstvu sigurnosti BiH da:

- Uspostavi mehanizam za konzultacije između agencija za primjenu zakona, civilnoga društva i predstavnika žrtava;
- Bude središnja institucija za prikupljanje svih podataka i razvrstanih statističkih podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje u BiH, te da radi na uspostavi usklađenijeg načina prikupljanja podataka na svim razinama (entitetskoj i kantonalnoj);
- Omogući potrebne uvjete za rad i pruži potporu Nacionalnoj kontakt osobi za kaznena djela počinjena iz mržnje u BiH da ispuni svoju ulogu i izvrši povjerene zadatke, koji uključuju osiguravanje pouzdanih podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, te njihovo prosljeđivanje ODIHR-u jednom godišnje.

Entitetskim ministarstvima unutarnjih poslova i policiji da:

- Ministarstva osiguraju da svi službenici za provedbu zakona imaju potrebno znanje i vještine za otkrivanje pokazatelja predrasuda i za provedbu detaljne, ekspeditivne i neovisne istrage;
- Ministarstva uključe specijaliziranu obuku o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje u plan i program obuke policijskih akademija u RS i FBiH, te da osiguraju da službenici za primjenu zakona, koji rade na predmetima kaznenih djela počinjenih iz mržnje, imaju priliku za kontinuiranu obuku;
- Policija ukaže tužitelju na eventualno postojanje predrasude kao motiva i pokazatelja predrasuda, te da potiče učinkovitu komunikaciju između policije i tužiteljstva;

- Ministarstva potaknu provedbu strategija rada policije u zajednici i da uspostave blizak odnos s liderima ugroženih skupina, posebno povratničkih zajednica, koje su često žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje;
- Ministarstva preuzmu vodeću ulogu u organizaciji i koordinaciji aktivnosti na pokretanju, razvijanju i uspostavi mehanizama za prikupljanje i vođenje podataka (uključujući razvrstane podatke) o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje. Ovi podaci trebaju obuhvatati: broj i vrstu djela izazvanih predrasudama koja su prijavljena policiji, broj procesuiranih djela izazvanih predrasudama i vrste izrečene kazne, uključujući prekršajni postupak.

Općinskim organima vlasti da:

- Osuđuju incidente izazvane predrasudama na odgovarajući i dosljedan način uz poštivanje pretpostavke nevinosti, te dostojanstva pojedinaca (osumnjičenog i žrtve) i skupina kojima pripadaju, sa krajnjim ciljem da spriječe i ograniče potencijalni širi učinak takvih incidenata;
- Odmah poduzmu radnje s ciljem suprotstavljanja iskazivanju netolerancije, primjerice, uklanjanjem grafita kojima se izražavaju predrasude ili pružanjem potpore obnovi javnih objekata, koji su oštećeni tijekom izvršenja ovakvih kaznenih djela;
- Osmisle i uspostave sveobuhvatne programe ili inicijative koje će primarno imati za cilj da podignu svijest javnosti o destruktivnom utjecaju kaznenih djela počinjenih iz mržnje; poticati toleranciju i razumijevanje kroz edukativne kanale i političke odluke; i raditi na kreiranju drugih općih preventivnih mjera koje se odnose na kaznena djela počinjena iz mržnje u BiH, i to kroz rad bezbjednosnih foruma i vijeća;
- Uspostave pouzdan i sveobuhvatan servis potpore za žrtve incidenata motiviranih predrasudama i njeguju suradnju s drugim agencijama i organizacijama civilnoga društva koje mogu pružiti pomoć žrtvi.

Visokom sudbenom i tužiteljskom vijeću BiH i centrima za edukaciju sudaca i tužitelja da:

- Vijeće i centri poduzmu mjere, uključujući uvođenje sveobuhvatne i specijalizirane obuke, na pružanju pomoći tužiteljima i sucima da na odgovarajući način procesuiraju kaznena djela počinjena iz mržnje;
- Vijeće nastavi s ažuriranjem baze podataka VSTV-a sa sudskim odlukama u svim predmetima kaznenih djela počinjenih iz mržnje, radi uspostave temelja za solidnu i dosljednu sudsku praksu.

Sucima da:

- Kod odmjeravanja kazne uzimaju u obzir zakonsku mogućnost strožeg kažnjavanja kaznenih djela motiviranih predrasudama i da u presudi detaljno obrazlože izrečenu kaznu. Primjerice, kada se odluči za izricanje uvjetne osude, sud mora uzeti u obzir određene okolnosti propisane kaznenim zakonom i obrazložiti presudu; i

- Pruže smjernice za primjenu i tumačenje odredbe „izazivanja mržnje” tako što će, primjerice, kao referencu koristiti bazu podataka sudskih presuda VSTV-a radi uspostave dosljedne sudske prakse.

Tužiteljstvima da:

- Osiguraju da tužitelji posjeduju potrebno znanje da mogu prepoznati predrasudu kao motiv, te da su upoznati s relevantnom zakonskom mogućnošću strožeg kažnjavanja, kvalifikatornim oblicima određenih kaznenih djela i prava na podnošenje imovinsko-pravnog zahtjeva kada se radi o predrasudi kao motivu;
- Podrže učinkovit odnos i komunikaciju u radu s policijom, kada se radi o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, te da im na raspolaganju stoji mogućnost da zatraže dodatne istražne radnje kada postoje naznake predrasuda kod počinjenja djela;
- Upoznaju žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje s pravom na podnošenje imovinsko-pravnog zahtjeva, te da, u svezi s tim, prikupe potrebne dokaze.

Organizacijama civilnoga društva da:

- Pomognu žrtvama kaznenih djela počinjenih iz mržnje kroz pružanje usluga i zastupanje, kao što su: pružanje pomoći kod prijavljivanja kaznenog djela; zastupanje žrtve; posredovanje između žrtve i lokalnih organa vlasti, agencija za primjenu zakona i pravosudnih organa; davanje savjeta;
- Vršu monitoring i podižu svijest javnosti o kaznenim djelima i incidentima počinjenim iz mržnje u BiH.

ANEKS I

Prepoznavanje kaznenog djela počinjenog iz mržnje: pokazatelji predrasuda¹²²

Poimanje žrtve, odnosno svjedoka

- Smatra li žrtva ili svjedok da je djelo bilo motivirano predrasudama?

Komentari, pisane izjave, postupci ili grafiti

- Je li osumnjičeni davao komentare, pisane izjave ili vršio postupke u svezi sa zajednicom kojoj pripada žrtva?
- Jesu li na mjestu incidenta pronađeni crteži, oznake, simboli ili grafiti?
- Ako je meta napada bila imovina, radi li se o objektu ili mjestu od vjerskog ili kulturnog značaja, kao što je povijesni spomenik ili groblje?

Rasne, etničke, spolne ili kulturološke razlike

- Razlikuju li se osumnjičeni i žrtva po rasnoj, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti ili seksualnoj orijentaciji?
- Je li u prošlosti zabilježen sukob između skupina kojima pripadaju žrtva i osumnjičeni?
- Pripada li žrtva skupini koja je brojčano znatno manja u odnosu na drugu skupinu u području gdje je djelo počinjeno?
- Je li žrtva bila uključena u aktivnosti na promoviranju vlastite skupine u trenutku kada je djelo počinjeno?
- Je li djelo počinjeno na neki posebno značajan datum u godini (primjerice: vjerski blagdan ili državni praznik?)

Organizirane skupine mržnje

- Ukazuju li predmeti ili stvari, koje su pronađene na mjestu počinjenja djela, na to da su djelo počinili pripadnici paravojne ili ekstremističke nacionalističke organizacije?
- Postoje li dokazi da je takva skupina aktivna u okruženju (primjerice: poster, grafiti ili leci)?

Ranija kaznena djela ili incidenti počinjeni iz mržnje

- Jesu li se u istom području već dešavali slični incidenti? Tko su bile žrtve?
- Jesu li žrtvi upućivana pisma ili telefonski pozivi uznemiravajućeg sadržaja, ili uvrede u svezi s pripadnošću određenoj skupini ili članstvu u toj skupini?
- Je li se žrtva nalazila u mjestu ili u blizini mjesta ili područja koje se obično dovodi u vezu s određenom skupinom ili gdje se određena skupina kreće (primjerice: društveni dom, džamija, crkva ili drugi vjerski objekt)?

¹²² Priručnik o razumijevanju kaznenih djela počinjenih iz mržnje, supra fusnota 2., strana 9.

ANEKS II

Zakonske odredbe o „izazivanju mržnje”

Kazneni zakon BiH¹²³

Članak 145a - Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

- (1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana počini zloupotrebom svog položaja ili ovlaštenja kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

Kazneni zakon FBiH¹²⁴

Članak 163. - Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti

- (1) Ko javno izaziva ili raspaljuje narodnosnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini prisilom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi narodnosnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih simbola, skrnavljenjem spomenika, spomenobilježja ili grobova, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.
- (3) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana počini zloupotrebom svoga položaja ili ovlaštenja kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (4) Ko krivično djelo iz stava (2) ovog člana učini zloupotrebom položaja ili ovlasti, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

¹²³ KZ BiH, „Službeni glasnik BiH”, broj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10.

¹²⁴ KZ FBiH, „Službene novine FBiH”, broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11.

Kazneni zakon RS¹²⁵

Članak 294a¹²⁶ - Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti

- (1) Ko izaziva ili raspaljuje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost ili širi ideje o superiornosti jedne rase ili naroda nad drugim, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
- (2) Ako je djelo iz stava (1) ovog člana učinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (3) Ako je usljed djela iz st. (1) i (2) ovog člana došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda i ostalih koji žive u Republici Srpskoj, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.
- (4) Materijal i predmeti koji nose poruke iz stava (1) ovog člana, kao i sredstva za njihovu izradu, razmnožavanje ili rasturanje oduzeće se.

Kazneni zakon Brčko distrikta BiH¹²⁷

Članak 160. - Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti

- (1) Ko izaziva ili raspaljuje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Brčko distriktu, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godina.
- (2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovoga člana učini prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.
- (3) Kaznom iz stava (2) ovoga člana kaznit će se ko krivično djelo iz stava (1) ovoga člana učini zloupotrebom položaja ili ovlaštenja, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Brčko distriktu.
- (4) Materijali i predmeti koji nose poruke iz stava (1) ovog člana kao i sredstva za njihovu izradu, umnožavanje ili rasturanje oduzeće se.

¹²⁵ KZ RS, „Službeni glasnik RS“, broj: 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 i 73/10.

¹²⁶ 2010. godine izvršena je prenumeracija ovoga članka, pa je umjesto 390. postao članak 294a KZ RS.

¹²⁷ KZ BDBiH, „Službeni glasnik BDBiH“, broj: 10/03, 45/04, 6/05 i 21/10.

ANEKS III - Kvalifikatorni oblici kaznenih djela počinjenih iz predrasuda

Kazneno djelo	Kazneni zakon FBiH ¹²⁸		Kazneni zakon RS ¹²⁹		Kazneni zakon BDBiH ¹³⁰	
	Osnovni oblik	Kvalifikatorni oblik	Osnovni oblik	Kvalifikatorni oblik	Osnovni oblik	Kvalifikatorni oblik
Ubojstvo	Najmanje 5 godina	Najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	Mržnja je propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	Najmanje 5 godina	Najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora
Teško ubojstvo	Djelo nije propisano Kaznenim zakonom FBiH	Kaznenim zakonom FBiH	Najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora	Mržnja je propisana osnovnim oblikom	Djelo nije propisano Kaznenim zakonom BDBiH	Kaznenim zakonom BDBiH
Teška tjelesna ozljeda	6 mjeseci - 5 godina	1 - 10 godina	6 mjeseci - 5 godina	1 - 8 godina	6 mjeseci - 5 godina	1 - 10 godina
Silovanje	1 - 10 godina	3 - 15 godina	2 - 10 godina	3 - 15 godina	1 - 10 godina	3 - 15 godina
Teška krađa	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	1 - 8 godina	Mržnja je propisana osnovnim oblikom	6 mjeseci - 5 godina	Mržnja je propisana osnovnim oblikom
Razbojnička krađa	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	1 - 10 godina	5 - 15 godina	1 - 10 godina	Najmanje 5 godina
Razbojništvo	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	1 - 10 godina	5 - 15 godina	1 - 10 godina	Najmanje 5 godina
Oštećenje tuđe stvari	Novčana kazna ili kazna zatvora do 6 mjeseci	Novčana kazna ili kazna zatvora do 6 godina ili kazna zatvora do 1 godine	Novčana kazna ili kazna zatvora do 2 godine	6 mjeseci - 5 godina	Novčana kazna ili kazna zatvora do 6 mjeseci	6 mjeseci - 5 godina
Izazivanje opće opasnosti	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	Mržnja nije propisana ni osnovnim niti kvalifikatornim oblikom	6 mjeseci - 5 godina	1 - 10 godina	1 - 10 godina	Mržnja je propisana osnovnim oblikom

¹²⁸ KZ FBiH, „Službene novine FBiH“, broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11.

¹²⁹ KZ RS, „Službeni glasnik RS“, broj: 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 i 73/10.

¹³⁰ KZ BDBiH, „Službeni glasnik BDBiH“, broj: 10/03, 45/04, 6/05 i 21/10.

ANEKS IV

Pregled odabranih sudskih predmeta vođenih za kaznena djela počinjena iz mržnje koje je pratila Misija OESS-a u BiHⁱ

ii	Dužina trajanja postupka ⁱⁱⁱ	Sud	Kazneno djelo	Propisana kazna	Izrečena kazna	Druge relevantne informacije	Kratak opis kaznenog djela ^{iv}
1.	Listopad 2009. - svibanj 2011.	Osnovni sud Prijedor	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti <i>članak 390. stavak (2) KZ RS</i>	6 mjeseci do 5 godina	6 mjeseci, uvjetno 1 godinu i 6 mjeseci		Optuženi (Hrvat) je, 2004. i 2006. godine, presreo 3 lovca (jednog tijekom prvog incidenta, a dvojicu drugi put) i s oružjem u rukama (puškom i drvenim štapom) vrijeđao lovce (Srbi) na etničkoj osnovi. Psovao im je „srpsku zemlju i srpsku policiju i tom prilikom govorio da „ova zemlja pripada Hrvatima“ i „mi smo još neprijatelji.
2.	Stiječanj 2011.	Osnovni sud Srebrenica	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti <i>članak 294. a stavak (1) KZ RS</i>	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	2 mjeseca, uvjetno 1 godinu	Kazneni nalog	Optuženi (Bošnjak) je, 2010. godine, ušao u dvorište i pokušao na silu ući u kuću osobe srpske nacionalnosti u Srebrenici, u isto vrijeme je vrijeđao vlasnika kuće na etničkoj osnovi, tražeći od njega da izađe napolje i da se tuče s njim, te prijetio da će „zaklati sve Srbe“ tamo.
3.	Listopad - prosinac 2010.	Općinski sud Travnik	Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti <i>članak 163. stavak (2) KZ FBiH</i>	1 do 8 godina	1 godina, uvjetno 1 godinu i 6 mjeseci	Sporazum o priznanju krivice	Optuženi (Hrvat) je, 2004. godine, napisao pismo predsjedatelju Općinskoga vijeća Vitez (Bošnjak) navodeći da su pozivi na molitvu iz obližnje džamije preglasni i da će on izvršiti terorističke napade u svim naseljima gdje žive Muslimani, i srušiti sve džamije, te je prijetio da će ubiti primatelja pisma.

i Ova tabela sadrži pregled odabranih sudskih predmeta za počinjenje kaznenog djela „izazivanja mržnje“ koje je pratila Misija, a koji su završeni osuđujućom presudom.

ii Svaki redni broj odgovara pojedinačnom predmetu. Kada se radi o više optuženih osoba s različitim optužbama, one se vode u zasebnim redovima i odvojene su *raznim* linijom, ali se vode pod istim rednim brojem. Kada je optužba i izrečena kazna identična za više optuženih takav predmet se vodi u istom redu pod istim rednim brojem.

iii Datum u ovoj koloni je datum potvrđivanja optužnice i datum okončanja postupka. Predmeti su poredani obrnutim kronološkim redom prema datumu okončanja postupka.

iv Podaci iz ove kolone preuzeti su iz optužnica u ovim predmetima.

4.	Rujan 2009. - studeni 2010.	Osnovni sud Zvornik	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske miržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1)/ 294. a KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	800 KM	U Zvorniku se, 2009. godine, dogodila svađa u svezi s imenovanjem predsjednika mjesne zajednice. Tijekom svađe optuženi je (Srbini) vrijedao žrtvu (Bošnjak) nazivajući ga „Turčinom“.
5.	Lipanj - srpanj 2010.	Osnovni sud Novi Grad	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske miržnje i netrpeljivosti članak 390. stavka (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	6 mjeseci, uvjetno 2 godine	Kazneni nalog Optuženi (Bošnjak) je, 2007. godine, na nacionalnoj osnovi vrijedao 4 osobe (Srbi) koje su se nalazile u istom restoranu. Govorio je: „Srbe treba pobiti i protjerati preko Drine“, te da će naučiti sina da ubija Srbe i osveti djeda koji je bio ustaša i kojeg su ubili partizani u Drugom svjetskom ratu.
6.	Listopad 2009. - travanj 2010.	Osnovni sud Brčko distrikt BiH	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske miržnje, razdora ili netrpeljivosti članak 160. stavak (1) KZ BDBiH Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske miržnje, razdora ili netrpeljivosti članak 160. stavak (2) KZ BDBiH	1 do 5 godina 1 do 8 godina	1 godina, uvjetno 3 godine	Optuženi (Srbini) je, 2009. godine, na džamiji u Brčkom napisao „Nož, žica, Srebrenica“ i „45“. Drugom prilikom optuženi je tiskao i razdijelio letke sa sljedećim uvredljivim sadržajem : „Srbe su z.....le vlasti“. Gradonačelnika (Bošnjak) je zvao „balija“, „Muslimane i Hrvate treba poklati ako diraju Srbe“ i „Brčko pripada Srbima“. Optuženi je dao ove letke i dvojici učenika osnovne škole.

7.	Listopad 2009. - travanj 2010.	Osnovni sud Brčko distrikt BiH	Oštećenje tuđe stvari <i>članak 287. stavak (3) KZ BDBiH</i>	Novčana kazna ili zatvor do 1 godine	3 mjeseca, uvjetno 2 godine	Optuženi je od ranije u sukobu s oštećenim zbog etničke pripadnosti. Optuženi je ranije novčano kažnjen sa 200 KM, te je kažnjavan za 7 kaznenih djela, uglavnom nasilničkog ponašanja.	Optuženi (Bošnjak) je, 2009. godine, došao ispred kuće u kojoj je živjela žrtva (Srbin) i razbio prozor, uzrokujući štetu u visini od 80 KM, vrijeđajući žrtvu na etničkoj osnovi.
8.	Siječanj - veljača 2010.	Osnovni sud Brčko distrikt BiH	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti <i>članak 160. stavak (1) KZ BDBiH</i>	1 do 5 godina	3 mjeseca, zamijenjena novčanom kaznom u iznosu od 4.500 KM	Sporazum o priznanju krivnje	Optuženi (Srbin) je, 2009. godine, natjerao svog prijatelja (Srbin) da na pozadini računa sa njegovim imenom napiše sljedeću poruku: „Turci neće više imati mira, mi ćemo Srbi na vaše grobove donijeti k..... umjesto cvijeća“, te da je ostavi na ulazu u džamiju.
9.	Svibanj 2009. - siječanj 2010.	Osnovni sud Srebrenica	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti <i>članak 390. stavak (2) KZ RS</i>	6 mjeseci do 5 godina	6 mjeseci, uvjetno 2 godine	U dva navrata, 2009. godine, optuženi (Bošnjak) je došao u naselje u Srebrenici gdje je vrijeđao stanovnike srpske nacionalnosti na etničkoj osnovi, psujući njihovu „etničku mater i njihovu djecu“ i prijeteci da će ih sve pobiti ručnom bombom.	

10.	Kolovoz - studeni 2009.	Osnovni sud Zvornik	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti <i>članak 390. stavak (2) KZ RS</i>	6 mjeseci do 5 godina	6 mjeseci, uvjetno 1 godinu	Optuženi (Bošnjak) je skinuo srpsku zastavu sa svadbenog automobila, psujući „srpsku mater i srpstvo“ i potom razbio zadnje svjetlo na automobilu. Na automobilu je načinjena šteta od 400 KM.
11.	Prosinac 2008. - studeni 2009.	Osnovni sud Zvornik	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti <i>članak 390. stavak (1) KZ RS</i>	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	3 mjeseci, uvjetno 2 godine	Optuženom (Bošnjak) se, 2008. godine, obratila žrtva (Srbin) zbog nezakonite sječe šume. Optuženi ga je izvrijeđao na etničkoj osnovi, prijeteci mu sljedećim riječima: „Pusti me da živim j... ti četničku mater, dosta si kloao, ako uđeš u moju kuću, ubit ću te“.
12.	Studeni 2006. - listopad 2009.	Osnovni sud Zvornik	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti <i>članak 390. stavak (2) KZ RS</i>	6 mjeseci do 5 godina	6 mjeseci, uvjetno 1 godina i 6 mjeseci	Trojica optuženih (Srbi) su, 2004. godine, sjedila u kaficu u Zvorniku kada su tri osobe (Bošnjaci) prošle ispred njih. Trojica optuženih su vrijeđali žrtve, nazivajući ih „Turcima“, psujući njihovih „tursku majku“ i govoreći: „Ako su Turci - zakolji ih“. Kada su žrtve počele bježati, optuženi su potrčali za njima, bacajući kamenje u njihovom pravcu, te su fizički napali jednu žensku osobu iz skupine, udarajući je šakama i nogama.
13.	Stiječanj 2006. - lipanj 2009.	Osnovni sud Zvornik	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti <i>članak 390. stavak (1) KZ RS</i>	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	500 KM	Optuženi (Bošnjaci) su, 2005. godine, dok su se vraćali sa zabave kroz selo naseljeno srpskim stanovništvom, pjevali uvredljive pjesme o Srbima u kojima se spominje pravoslavni Božić i psovali „srpsku i četničku mater i ikonu i kandilo“. Ovo je rezultiralo fizičkim sukobom između optuženih i ljudi iz tog sela.

14.	Siječanj - travanj 2009.	Osnovni sud Srebrenica	Tjelesna povreda članak 155. stavak (1) KZ RS Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 1 godine Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	3 mjeseca, uvjetno 1 godinu	Optuženi (Bošnjak) je, 2008. godine, u Srebrenici verbalno napao osobu srpske nacionalnosti, govoreći: „J... ti četničko dijete i majku, znamo vas, zaklat ćemo vas u Potočarima” i počeo ga gurati. U isto vrijeme, drugi optuženi (Bošnjak) je udario žrtvu u glavu. Dvojica optuženih su nastavila fizički napadati žrtvu.
15.	Siječanj - travanj 2009.	Osnovni sud Srebrenica	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (2) KZ RS	6 mjeseci do 5 godina	4.000 KM	U tijeku 2006. i 2007. godine, optuženi (Bošnjak) je uputio nekoliko telefonskih poziva žrtvi (Srbim), prijeteci da će povrijediti njega i njegovu obitelj , govoreći: „J... ti četničku mater, pobiću ti familiju i djecu. Zapalit ću ti kuću i tebe ću zapaliti kad dođeš u kafić”.
16.	Siječanj 2007. - ožujak 2009.	Osnovni sud Bijeljina	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	2.000 KM (zamijenjeno kaznom zatvora u trajanju od 40 dana zbog neplaćanja)	Optuženi (Srbim) je, 2006. godine, tijekom jutarnje molitve za pravoslavni Božić na razglasu puštao pjesmu: „Ne volim te Alija zato što si balija”, i pjesme drugog uvredljivog sadržaja za bošnjački narod.
17.	Prosinac 2007. - siječanj 2009.	Osnovni sud Srebrenica	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	500 KM	Dvojica optuženih (Srbi) su, 2007., godine verbalno napali policajce (Bošnjaci). Prvooptuženi je rekao jednom od policajaca sljedeće: „Što hoćeš Turčine, manji si od miša...”, a onda mu je zaprijetio da će ga pretučiti da će mu odsjeći glavu. Drugooptuženi je rekao: „Šta hoćete vi Turci, naša srpska vladavina je 600 godina starija od vaše, vi čak niste ni Turci, vi ste poturice”.

18.	Veljača 2006. - prosinac 2008.	Osnovni sud Zvornik	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zator do 2 godine	800 KM (zamijenjeno kaznom zatoru u trajanju od 16 dana zbog neplaćanja)	Optuženi (Bošnjak) je, 2005. godine, verbalno napao žensku osobu (Srkinja) vrijeđajući nju, njezinog muža i sina na etničkoj osnovi, nazivajući ih „četničke vojvode“.
19.	Rujan 2007. - srpanj 2008.	Apelacijski sud Brčko distrikta BiH	Oštećenje tuđe stvari članak 287. stavak (2) KZ BDBiH (suučesništvo iz članaka 31. KZ BDBiH)	Novčana kazna ili zator do 1 godine	4 mjeseca i 15 dana	Četiri su optužena, (Srbi), 2007. godine, ispisali grafite na nekoliko javnih i privatnih zgrada u Brčkom. Grafiti su uključivali: „Srbija“, „4S“ „svastiku“, „Nož, žica, Srebrenica“ i „Kosovo Srbija“.
			Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti članak 160. stavak (2) KZ BDBiH (suučesništvo iz članaka 31. KZ BDBiH)	1 do 8 godina		
			Oštećenje tuđe stvari članak 287. stavak (2) KZ BDBiH (suučesništvo iz članaka 31. KZ BDBiH)	Novčana kazna ili zator do 1 godine	3 mjeseca i 15 dana	Dosuđen imovinsko- pravni zahtjev u iznosu od 5-317 KM
			Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti članak 160. stavak (2) KZ BDBiH (suučesništvo iz članaka 31. KZ BDBiH)	1 do 8 godina		

Siječanj 2007. - ožujak 2008.	Općinski sud Konjic	Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti članak 163. stavak (2) KZ FBiH	1 do 8 godina	8 mjeseci	Prvooptuženi (Hrvat) je, 2006. godine, bacio ručnu bombu iz vozila u pokretu, kojim je upravljao drugooptuženi (Hrvat). Ručna je bomba eksplodirala u dvorištu džamije i oštetila imamovu kuću. Osim toga, razbijeni su i prozori na stambenoj zgradi preko puta džamije.
		Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti članak 163. stavak (2) KZ FBiH	1 do 8 godina	8 mjeseci i 15 dana zatvora	
20.		Nedozvoljeno držanje oružja ili eksplozivnih materija članak 371. stavak (1) KZ FBiH	Do 3 godine		
		Sprečavanje službenog lica u vršenju službene radnje članak 387. stavak (2) KZ RS	Do 3 godine	5 mjeseci, uvjetno 2 godine	Desio se niz događaja: <ul style="list-style-type: none"> Prvooptuženi (Srbin) je, 2005. godine, fizički napao Bošnjaka ispred jednog kafića i nanio mu tjelesnu povredu. Osim toga, optuženi je bacio žrtvu na obližnji automobil, što je rezultiralo materijalnom štetom (800 KM) za vlasnika automobila. Drugooptuženi, trećeoptuženi i četvrti optuženi (Srbi) pokušali su spriječiti nazočnog policajca u pokušaju da zaustavi tuču u kafiću, a prvooptuženi je zaprijetio da će pretući policajca. Prvooptuženi, drugooptuženi i trećeoptuženi (Srbi) vrijeđali su Bošnjake koji su sjedili u kafiću, psujući im „tursku i baijsku mater“ i uputili slične uvrede policajcima Bošnjacima.
Siječanj 2006. - veljača 2008.	Osnovni sud Srebrenica	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	800 KM	
		Tjelesna povreda članak 155. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 1 godine		
21.		Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine		

22.	Listopad 2004. - veljača 2007.	Općinski sud Mostar	Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti članak 163. stavak (2) KZ FBiH	1 do 8 godina	1 godina i 6 mjeseci	Sporazum o priznanju krivnje	Optuženi (Hrvat) je, 2004. godine, u selu u općini Mostar došao do lokalne džamije i ispalio granatu iz ručnog bacača. Šteta je nastala na betonskom zidu i unutrašnjosti džamije.
23.	Rujan 2006. - siječanj 2007.	Osnovni sud Srebrenica	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti članak 390. stavak (1) KZ RS	Novčana kazna ili zatvor do 2 godine	6 mjeseci, uvjetno 3 godine		Optuženi (Bošnjak) je, 2006. godine, ušao u svoju kuću u kojoj je privremeno boravila srpska obitelj i počeo vikati „Izlazite“ i istodobno lupao u komad lima. Optuženi je također rekao jednom članu obitelji „da će zaklati sve ljude na putu za Bratunac, jer je njegov otac zaklan u Potočarima“ i dalje nastavio da ih vrijeđa na etničkoj osnovi . Optuženi je, također, prijetio da će ubiti susjeda Srbina.